

Arap Şiirinde Şairin Kendisine *Mersîye* Söylemesi: Mâlik b. er-Rayb'ın *el-Şaşîdetu'l-Yâ'îyye*'si Örneđi

Muhammed Ali SÖYLEMEZ

Selçuk Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Türkiye
Selçuk University Faculty of Islamic Studies, Turkey
malisylmz424242@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-1201-6929>

Mücahit KÜÇÜKSARI

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türkiye
Necmettin Erbakan University Faculty of Theology, Turkey
mucahitkucuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7035-9420>

Öz

Mersîye Arap şiirinin en eski temalarındandır. Cahiliye döneminden itibaren şairler sevdikleri, yakınlık duydukları ve kendileri nazarında değerli saydıkları varlıklara *mersîyeler* kaleme almıştır. Anne, baba, eş, çocuk, Müslüman asker ve komutanlar, valiler, halifeler hatta şehirler, hayvanlar ve bağ bahçe gibi mülkler bu cümledendir. Şairler *mersîyelerini* nazmederken bu varlıkları muhatap almıştır. Dolayısıyla adı geçen varlıklar *mersîyenin* konusunu teşkil etmiştir. Ancak kimi şairler öleceklerini anladıklarında kendilerine hitaben *mersîye* söylemiş, *mersîyeye* konu olan varlık bizzat şairin kendisi olmuştur. Özmersîye olarak da adlandırılabilen bu türe örnek teşkil eden kasidelerden birisi de Mâlik b. er-Rayb'ın (ö. 57/676) *el-Şaşîdetu'l-Yâ'îyyesi*'dir. Bu makalede şairlerin kendileri hakkında söyledikleri *mersîyeler* Mâlik b. er-Rayb'ın *el-Şaşîdetu'l-Yâ'îyyesi* özelinde incelenmiştir. Bu bağlamda Cahiliye ve Şadru'l-İslam dönemlerinde, şairlerin kendileri için söyledikleri *mersîyelere* örnek olabilecek beyitler üzerinden bu meselenin mahiyeti anlaşılmasına çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda, *el-Şaşîdetu'l-Yâ'îyye*'nin, muhtevası itibarıyla klasik *mersîye* planından farklı olduğu görülmüştür. Ayrıca şairin, *kinâye*, *isti'âre*, *iltifât* ve *tıbâk* gibi sanatlar sayesinde soyut kavramlara somutluk; cansız varlıklara canlılık kazandırarak anlatımın netliğini ve gerçeklik boyutunu artırdığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Şiiri, Mâlik b. er-Rayb, *Mersîye*, Nefs *Mersîyesi*, *el-Şaşîdetu'l-Yâ'îyye*.

Elegy (Marthiya) of the Poet For Himself in the Arabic Poetry: The Example of Mâlik b. al-Rayb's *al-Qaşida al-Yâ'iyya*

Abstract

The elegy is one of the oldest themes of Arabic poetry. Since the period of *Jâhiliyya*, poets wrote elegies to the beings they loved, felt close to, and valued in their own eyes. Mothers, fathers, spouses, children, Muslim soldiers and commanders, governors, caliphs, even cities, animals, and properties such as vineyards and gardens are of this type. While the poets were naming their elegies, they addressed these beings. Therefore, the mentioned assets constituted the subject of the elegy. However, when some poets realized that they were going to die, they sang the elegy addressed to themselves, and the being subject to the elegy was the poet himself. One of the eulogies that exemplify this genre, which is called the self-elegy, is Mâlik b. al-Rayb's (d. 57/676) *al-Qaşida al-Yâ'iyya*. In this article, the elegies that the poets sang addressed to them were analyzed within the framework of Mâlik b. al-Rayb's *al-Qaşida al-Yâ'iyya*. In this context, the background of this subject is shed light on the couplets that can be an example of self-eulogy in the periods of *Jâhiliyyah* and *Şadr al-İslâm*. At the end of the study, it has been seen that *al-Qaşida al-Yâ'iyya* is different from the classical elegy plan in terms of its content. In addition, thanks to the poet's arts such as allusion, metaphor, compliment and medicine, concreteness for abstract concepts; it has been determined that by giving vitality to inanimate beings, it increases the clarity and reality dimension of the narrative.

Keywords: Arabic Poetry, Mâlik b. al-Rayb, Elegy (*Marthiya*), Elegation of the Self, *al-Qaşida al-Yâ'iyya*.

Giriş

Arap şiirinde kaside, Cahiliye döneminden başlamak üzere, uzun bir gelişim süreci geçirmiştir.¹ Bu sürecin sonunda kasidenin muhteva planında bir gelenek teşekkül etmiştir. Buna göre klasik tarzdaki kasidelerde *nesib* adı verilen ilk bölümde sevgilinin terk ettiği diyar tasvir edilmiş ve ardında bıraktığı kalıntılar vasıtasıyla hatırası yâd edilmiştir. İkinci bölümde çöl yolculuğunun ve bu yolculuk esnasında karşılaşılan hayvanların tasvirine yer verilmiştir. Son olarak üçüncü bölümde kasidenin yazılmasına sebep olan asıl konuya geçilmiştir. Bu bölüm kasideye hüviyetini veren ana temayı oluşturmuştur.² *Medih* (övgü), *hiciv* (yergi), *merşiyeye* (ağıt), *vaşf* (tasvir), *fahr* (övünme), *hamāse* (kahramanlık) ve *i'tizār* (özür dileme) gibi konular klasik Arap kasidesinin ana temalarını teşkil etmiştir.³ Bunlar arasında bulunan *merşiyeye* ve *hamāse*, yapıları gereği *nesib* bölümüne elverişsiz olsa da klasik kaside planından ayrı değerlendirilmemiştir.⁴

Klasik dönemlerde söylenen kasideler, edebî birer yapıt olmaları hasebiyle yazıldığı ortamın etkisinden bağımsız kalamamıştır. Bu itibarla

¹ El-Behbîti, *Târîhu 'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, 3-6; Dayf, *el-'Aşru'l-Câhilî*, 183.

² Nihad Mazlum Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 61.

³ Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Câhiliye Dönemi*, 130-172.

⁴ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 74; Demirayak, *Câhiliye Dönemi*, 116.

konular kendi içinde zamanla değişmiş ve zenginleşmiştir. Klasik Arap şiirinin en önemli temalarından kabul edilen *medîh*, *hiciv* ve *mersiyede*⁵ bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Nitekim *medîh* şiirlerinde *memdûh* yani *medîhe* konu olan kişi veya varlık Cahiliye döneminde çoğunlukla bir kabile reisiyken, sonraki dönemlerde bu durum değişmiş, şahıslar, fırka ve mezhepler hatta şehirler *medîh* şiirlerinin konusu olmuştur.⁶ Hiciv ise benzer bir şekilde Cahiliye döneminde kabilelere yönelikken sonraki devirlerde şahıslar, yakın akraba ve dostlar hatta şairlerin bizzat kendileri hicvin konusunu teşkil etmiştir.⁷

Yukarı paragrafta anılan duruma benzer bir biçimde *mersiyelerde* de aynı husus görülmektedir. Cahiliye döneminde *mersiyeye* konu olan varlık anne, baba, eş, kardeş gibi sevilen ve yakınlık duyulan kimselerken sonraki dönemlerde cansız varlıklar, hayvanlar ve şairlerin bizzat kendileri *mersiyenin* konusu olmuştur.⁸ Nitekim çalışmamızın konusu da Mâlik b. er-Rayb'ın ömrünün son demlerinde kendine *mersiye* olarak nazmettiği *el-Şaşîdetu'l-Yâ'ıyyesi*'dir.

Bu makalede ilgili kaside özelinden hareketle klasik Arap şiirinde şairlerin kendilerine ağıt yakma geleneğine ışık tutmak amaçlanmaktadır. Çalışmada *mersiye* ve bir *mersiye* türü olarak şairlerin kendilerine yaktıkları ağıtların tarihsel arka planı üzerinde durulmuş, Cahiliye ve Şadru'l-İslam dönemlerine ait şiirler üzerinden bu türün gelişimi irdelenmiştir. Ardından Mâlik b. er-Rayb'ın *Şaşîdetu'l-Yâ'ıyyesi* muhteva, dil ve üslup bakımından incelenip konu daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Yapılan literatür taraması neticesinde bu konu hakkında ülkemizde herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Yurt dışında ise Mâlik b. er-Rayb'ın *el-Yâ'ıyyesi*'nin daha çok üslup özellikleri ve kasidesindeki psikolojik unsurlar bağlamında ele alındığı⁹ ve söz konusu çalışmalarda kasidenin muhteva yönüne yeterince değinilmediği görülmüştür. Bu bakımdan çalışmanın önemli ve gerekli olduğu düşünülmüştür.

1. Arap Şiirinde *Mersîye* ve Şairin Kendine *Mersîye* Söylemesi

Mersîye, ölen bir kimsenin ardından duyulan üzüntüyü ifade etmek ve onun övülmeye değer güzel huylarını dile getirmek amacıyla söylenmiş ağıt

⁵ Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 73.

⁶ Sirâcuddîn Muhammed, *el-Medîh fi'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, 6.

⁷ İsmail Durmuş, "Hiciv," *DLA*, 17:448.

⁸ Şevki Dayf, *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-'Aşru'l-'Abbâsi*, 170-175.

⁹ Abdulkâzım el-İbrâhimî, "es-Sûratu's-Saykûlüciyye fi Mersiyyeti Mâlik b. er-Rayb," 150-167; Fevziyye Muhammed el-Karanî, *el-Uslûbiyye: Yâyyetu İbn Rayb Unmüzece*, 4 vd.; Muhammed b. Yahyâ, "Simâtu'l-Uslûb fi Mersiyyeti Mâlik b. er-Rayb," 150-163.

içerikli şiirlerdir.¹⁰ *Mersiyeye* (مَرْثِيَّة) kelimesinin çoğulu *merāsī* (مَرَائِي) şeklinde olup eşi yahut kendisi için değerli saydığı bir kimsenin vefatının ardından ağıt yakan kadın için kullanılan *rassāye* (رَثَائِيَّة) ve *rassāe* (رَثَاءَة) kelimeleri de aynı kökten türemektedir.¹¹

Kelimenin hem sözlük hem de terim anlamlarından anlaşıldığı üzere mersiyelerde, tıpkı *medīh* türündeki şiirlerde olduğu gibi övgülere yer verilmektedir. Bu noktada mersiyelerin *medīh* şiirlerinden farkı; şiire konu olan kimsenin ölmüş olması ve şiirde, kişinin hayatta olmadığına işaret eden kelimelerin kullanılmasıdır.¹² Bununla birlikte İbn Raşīk, (ö. 456/1064) *medīh* ve *mersiyeye* temaları arasında herhangi bir fark gözetmemiş, *mersiyeyi* müstakil bir tema kabul etmek yerine *medīh* türü şiirlerden saymıştır.¹³ Her ne kadar ortak tarafları olsa da *mersiyeler*, *mersiyenin* konusu olan kişinin hayatta olmamasından dolayı, *medīh*lerden ayrılmaktadır. *Mersiyede* ağlama, *medīh* ve teselli bölümleri varken *medīh* şiirlerinde böyle bir durum yoktur. Ayrıca kimi zaman bir menfaat beklentisiyle yazılan *medīh* konulu şiirlerin aksine *mersiyeler*, hakiki üzüntü ve kedere dayanmaktadır. Dolayısıyla ölüm karşısındaki çaresizlik ve kaybedilene duyulan derin üzüntü *mersiyelere* bir içtenlik kazandırmıştır. Özellikle *mersiyeye* konu olan varlık, şair nazarında ne kadar değerli bir yere sahipse *mersiyedeki* hüznün ve içtenlik o oranda artmaktadır.¹⁴ Nitekim kaynaklarda geçen rivayetlere göre; kendilerine en iyi şiirlerinin hangisi olduğu sorulan Bedevî Araplar, “babalarımız ve çocuklarımıza yazdığımız mersiyeler” cevabını vermiş, gerekçe olarak da bu şiirleri üzüntüden yürekleri yanarken söylediklerini ifade etmişlerdir. Bu sebeple *mersiyelere* hâkim olan içtenlik, *medīh* şiirlerinin aksine dil ve ifadenin yumuşak, anlatımın kolay ve tekellüften uzak olmasını sağlamıştır.¹⁵

Ölüm bütün insanlığın yaşadığı ortak hakikat olduğu için ölen bir kimsenin ardından ağlamak ve ağıt yakmak gibi çeşitli ritüeller tarihin her devresinde bütün toplumlarda görülmektedir. Cahiliye dönemi Arap toplumunda da diğer toplumlarda olduğu gibi vefat eden bir kimsenin ardından çeşitli davranışlar sergilenmiştir. Cahiliye Arapları nezdinde, birinin ölüm haberini, erdemlerini anıp yaka paça yırtarak duyurmak ve

¹⁰ Cebbūr ‘Abdunnūr, *el-Mu‘cemu’l-Edebī*, 120; Mecdī Vehbe ve Kāmil Muhendis, *Mu‘cemu’l-Muštalahāti’l-‘Arabiyye*, 176.

¹¹ İbn Manzūr, *Lisānu’l-‘Arab*, 14:309.

¹² İbn Raşīk el-‘Kayravānī, *el-‘Umde*, 2:831; Kudāme b. Ca‘fer, *Naḫdu’-Ş-Şi‘r*, 118.

¹³ İbn Raşīk el-‘Kayravānī, *el-‘Umde*, 1:195.

¹⁴ İbn Raşīk el-‘Kayravānī, *el-‘Umde*, 2:841.

¹⁵ en-Nuveyrī, *Nihāyetu’l-‘Erab*, 5:161; Corci Zeydān, *Tārīhu ‘Ādābi’l-Luġa*, 1:80; Kenan Demirayak, *Arap Edebiyatı Tarihi Abbāsiler Dönemi*, 154.

ölünün kabri başında erdem ve menkıbelerini dile getirmek bir gelenek halini almıştır.¹⁶ Muallaka şairlerinden Tarafe b. el- ‘Abd’e (ö. 564?) ait aşağıdaki beyitte Cahiliye toplumunun bu konudaki âdetlerine tanıklık etmek mümkündür:¹⁷ [Tavîl]

فَإِنْ مُتُّ فَأَنْعِنِي بِمَا أَنَا أَهْلُهُ   وَشَقِيَّ عَلَيَّ الْجَيْبِ يَا ابْنَتَ مَعْبِدٍ

Ey Ma‘bed’in kızı! Eğer ölürsem bana yaraşır bir şekilde ağıt yak ve yakarı parçala!

Tarafe, ölümünün ardından kendi şanına yakışacak bir şekilde ağıt yakılmasını ve ölümüne ağlayanların sadece gözyaşı dökmekle yetinmeyip dövünmelerini, yaka paça yırtarak feryat etmelerini istemiştir. Meşhur *muḥadḍram* kadın şairlerden el-Ḥansā’nın (ö. 24/645) aşağıdaki beytinde de benzer bazı geleneklere işaret vardır.¹⁸ [Vāfir]

وَأَكْبِي وَجَدْتُ الصَّبْرَ خَيْرًا   مِنْ النَّعْلَيْنِ وَالرَّأْسِ الْحَلِيقِ

Fakat ben sabretmenin, ayakkabılarla yüze vurmaktan ve saç kazıtmaktan daha hayırlı olduğunu gördüm.

Cahiliye’de kocaları vefat eden kadınlar ölüm haberinin ardından yas tutmak için saçlarını kesmiş ve ölen kocalarının ayakkabılarını boyunlarına asıp bunlarla yüzlerine vurmuştur.¹⁹ el-Ḥansā, yukarıdaki beytinde bu geleneğe işaret etmiş, bu tarz bir yas tutmaktansa sabrı yeğlediğini ifade etmiştir. el-Ḥansā ve Tarafe gibi şairlere ait dizelerin yanı sıra Hz. Peygamber’in (sav) hadislerindeki yasaklamalardan Cahiliye döneminde ölen bir kimsenin ardından toplumca uygulanan gelenekler hakkında bilgi sahibi olmak mümkündür. Hadislerden anlaşıldığı üzere Cahiliye döneminde özellikle kadınlar, sevdiklerinin ölüm haberini aldıktan sonra yüzlerini tokatlamış, yakalarını yırtmış ve yüksek sesle dövünerek feryat etmiştir.²⁰ Kimi kadınlar da saçlarını kısaltmış yahut tamamen kazıtmıştır.²¹ Bazen de yakınıni kaybeden kadının arkadaşları onun feryat ve ağıtına ortak olmak için bir araya gelip çığlıklar eşliğinde topluca ağıt yakmışlardır.²² Ayrıca kadınların ağıt ve feryatlarını bir sene hatta daha fazla sürdürdüğü Cahiliye Araplarının öldürülen bir kimsenin kabri başında intikamı alınıncaya kadar

¹⁶ İsmail Durmuş, “Eski Arap Şiiri,” 227.

¹⁷ Tarafe b. el- ‘Abd, *Dīvānu Tarafe*, 29.

¹⁸ El-Ḥansā, *Dīvānu’l-Ḥansā*, 87.

¹⁹ İbn Kuteybe, *Me‘āni’l-Kebir*, 3:1197.

²⁰ El-Buḥārī, el-Cenāiz, 38.

²¹ El-Buḥārī, el-Cenāiz, 37.

²² Muslim, el-Cenāiz, 6.

hasmın kanıyla sulanmak üzere kuş beklediğine inandıkları da kaynaklarda bu döneme dair nakledilen âdetler arasındadır.²³

Yüz tokatlama, yaka paça yırtma ve mezar başında yüksek sesle feryat etme gibi yukarıda bahsi geçen Cahiliye döneminin örf ve âdetlerinden sayılan ritüellerin yerine getirilmesinde kadınlar önemli bir pay sahibidir. Cahiliye inancında ölüye karşı geleneksel görevleri yerine getirmek dinî bir vecibe kabul edilmiş ve bu işi erkeklerden ziyade kadınlar üstlenmiştir.²⁴ Kadınlar bu ritüelleri yerine getirirken secili ve ahenkli sözler terennüm etmiştir. Bunların daha sonra manzum kalıplara dökülmesiyle bugünkü mersiyeler ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Cahiliye döneminde yukarıda bahsi geçen örf ve âdetler *mersiyelerin* basit secili terennümlerden manzum bir yapıya dönüşmesine zemin hazırlamıştır.²⁵

Cahiliye döneminde kabilelerin şeref ve haysiyetlerini korumak pahasına canlarını veren kimseler, gurur ve övünç vesilesi sayılmıştır. Dolayısıyla Cahiliye döneminde *mersiyelerin* yazılmasına sebep olan etken, sonraki dönemlerde olduğu gibi yalnızca sevilen bir kimsenin kaybedilmesinden dolayı duyulan üzüntü değil, bununla birlikte kabileler arası mücadelenin kışkırttığı hamaset ve övünme duyguları olmuştur. Bu sebeple Cahiliye döneminde yazılan *mersiyelere* üzüntü ve kederle birlikte intikam duygusu da hâkimdir.²⁶

Gerek kabileler arası mücadelelerde gerekse savaş dışında herhangi bir sebepten dolayı ölen baba, eş, çocuk gibi aile fertleriyle birlikte yakın akrabalar, özellikle Cahiliye döneminden itibaren *mersiyelere* konu olan kişilerdir.²⁷ Şadru'l-İslam döneminde ise *mersiye* şiiri Müslüman şairlerle müşrik şairler arasında farklılık arz etmiştir. İslamiyet'in gelişiyile Cahiliye döneminde ölen bir kimsenin ardından uygulanan söz konusu âdetler Hz. Peygamber (sav) tarafından yasaklanmıştır. Müslüman şairler kaleme aldıkları *mersiyelerde* bu yasağa riayetinin sonucu olarak ölen kişilerin İslam'a hizmetlerini ve fetihlerde gösterdikleri gayretlerini zikretmiş, *mersiyeye* İslami bir hüviyet kazandırmıştır. Buna karşın müşrik şairler Cahiliye dönemindeki *mersiye* geleneğini devam ettirmiş; ölene gözyaşı döküp onun dünya hayatındaki iyiliklerini saymış ve kayıp karşısında isyankâr tavır takınmışlardır. Öte yandan Cahiliye döneminde nazmedilen *mersiyelere*

²³ El-Alüsi, *Bulûgu'l-Erab*, 2:311; Dayf, *el-'Aşru'l-Câhili*, 207.

²⁴ Goldziher, *Klasik Arap Literatürü*, 22.

²⁵ Goldziher, 18; Toprak, "Mersiye," *DİA*, 29:215.

²⁶ Dayf, *er-Risâ*, 14; Tuleymat ve el-Eşkar, *el-Edebu'l-Câhili*, 197.

²⁷ Dayf, *er-Risâ*, 13.

hâkim olan intikam duygusu bu dönemde de devam etmiş hem Müslüman hem de müşrik şairler Bedir ve Uhud savaşlarındaki kayıplar için söyledikleri *mersiyelerde* maktulün intikamını alma ve düşmanı korkutma gibi konulara yer vermiştir. Başta Hz. Peygamber (sav) olmak üzere İslam devletinin halifeleri ve yöneticilerinin yanı sıra fetihler esnasında şehit olan Müslüman askerler bu dönemde *mersiyelere* konu olan başlıca kişilerdir.²⁸

Emevîler döneminde siyasî ve sosyal hayattaki değişiklikler *mersiye* şiirlerini etkilemiştir. Emevîlerin saltanat sistemini getirmeleri şairlerin aynı anda hem önceki halifenin kaybına üzülmelerine hem de yerine geçen yeni halifeyi tebrik etmelerine neden olmuştur. Şairler, kaleme aldıkları şiirlerinde taziye ve tebrîği birleştirmiş, hüznü ve sevinci tek bir şiire sığdırmıştır.²⁹ Öte yandan Haricîlik gibi yeni fırkalara mensup şairlerin ortaya koyduğu *mersiye* örneklerinde ölüm ağlanılması gereken bir musibet değil özellikle arzulanan bir hedef olmuştur.³⁰ Siyasî ve mezhepsel amaçlarla nazmedilen *mersiye* şiirlerinin yanı sıra salt kişisel duyguların ifadesi sayılabilecek *mersiye* şiirleri de nazmedilmiştir. Bu dönem, genel anlamda bazı yeniliklerle birlikte Şadru'l-İslam döneminin devamı niteliğinde olsa da Cahiliye dönemi *mersiye* geleneğine ait örnekler bulmak da mümkündür.³¹

Abbasiler döneminde şiirdeki canlılığın bir yansıması olarak *mersiyelere* konu olan şahıslar ve varlıklar çeşitlenmiştir. Halife, vezir ve komutanlar gibi devlet adamlarının yanı sıra yakın arkadaşlara, eşlere, çocuklara yazılan *mersiyelerin* sayısı bu dönemde oldukça artmıştır. Özellikle halife, vezir ve komutanlar gibi devlet adamlarına yazılan *mersiyelerde* üzüntü ve ağıtın yanında hamasî bir üslup kullanılmış, geride kalanlar savaşıp şehit olmaya teşvik edilmiştir. Ayrıca bu dönemde zamanla *mersiyelerde* konu edilen varlıklar çeşitlenmiş ve daha önce *mersiyelerde* işlenmeyen konular ortaya çıkmıştır. *Mersiye*ler aile, akraba ve Müslüman yöneticiler gibi yalnızca sevilen ve yakınlık duyulan şahıslar için nazmedilmemiş, cansız varlıklar da *mersiyelere* konu olmuştur. Şairler, düşman istilasının yahut yangın, sel ve deprem gibi doğal bir afetin isabet etmesinin sonucu harap olan şehirlere, evcil hayvanlara hatta bağ bahçe gibi mülklere de *mersiye*ler kaleme almıştır.³²

²⁸ Demirayak, *Sadru'l-İslam Dönemi*, 111-120; Üstün, "Klasik Arap Şiirinde Mersiye," 404-408; Şadru'l-İslâm dönemi *mersiye* örnekleri için bkz. Muhammed, *er-Risâ fi'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, 11 vd.

²⁹ Toprak, "Mersiye," *DİA*, 29:215-217; Râfiî, *Târîhu Âdâbi'l-'Arab*, 2:98.

³⁰ Dayf, *el-'Aşru'l-İslâmî*, 303-305.

³¹ Demirayak, *Emeviler Dönemi*, 68; Emeviler dönemi *mersiye* örnekleri için bkz. Muhammed, *er-Risâ fi'ş-Şi'ri'l-'Arabî*, 18 vd.

³² Dayf, *el-'Aşru'l-'Abbâsî*, 170-175.

Şairler, yukarıda sözü edilen konular ekseninde kendileri dışında gerek aile fertleri, yöneticiler gibi sevilen ve yakınlık duyulan kimseleri gerekse şehir, hayvan, bağ bahçe gibi cansız varlıklar hakkında *mersiyelerini* nazmetmişlerdir. Ancak amansız bir hastalığa yakalanan yahut herhangi bir nedenle ölümünün yaklaştığını hisseden kimi şairler henüz hayattayken bizzat kendisi için *mersiye* yazmıştır. Dolayısıyla *mersiye*ye konu olan varlık bizzat şairin kendisi olmuştur.

Şairlerin kendileri hakkında nazmettikleri *mersiye* örneklerine ilk olarak Cahiliye döneminde rastlamak mümkündür. Örneğin, Cahiliye şairlerinden İbn Hazzāk (ö. ?), aşağıdaki beyitlerde ölümünü ve ardından meydana gelecek olayları tasvir etmiştir.³³ [Basit]

أَمْ هَلْ لَهُ مِنْ جَمَامِ الْمَوْتِ مِنْ زَائِي	هَلْ لِلْفَتَى مِنْ بَنَاتِ الدَّهْرِ مِنْ وَاقِي
وَأَلْبَسُونِي ثِيَابًا غَيْرَ أَخْلَاقِي	قَدْ رَجَلُونِي وَمَا بِالشَّعْرِ مِنْ شَعَثِي
وَأَذْرَجُونِي كَأَنِّي طِيٌّ مَخْرَاقِي	وَوَقَعُونِي وَقَالُوا أَيُّمًا رَجُلِي
لِيُسَيِّدُوا فِي صَرْحِ الْقَبْرِ أَطْبَاقِي	وَأَرْسَلُوا فَيْتِيَّةً مِنْ خَيْرِهِمْ نَسَبًا
وَقَالَ قَائِلُهُمْ مَاتَ ابْنُ خَدَّاقِي	وَقَسَمُوا الْمَالَ وَارْفَضْتُمْ عَوَائِدَهُمْ

Bir yiğidi musibetlerden koruyacak bir kimse yok mu? Yahut onu efsunlayıp ölümden koruyacak bir büyücü de mi yok?

Saçlarımı taradılar, oysa saçlarımda bir dağınıklık yoktu ve bana kirli olmayan elbiseler (kefenler) giydirdiler.

Beni omuzlarına yüklediler ve “Ne adamdı ama!” dediler. Sanki bir bez parçasıymışım gibi beni mezara koydular.

Sırtımı kabrin çukuruna yaslamaları için en asil gençleri gönderdiler.

Mirasımı paylaştılar, ağıt yakan kadınlar gözyaşlarına boğuldu ve içlerinden biri dedi ki “İbn Hazzāk öldü.”

Muallaka şairlerinden İmru’u’l-Kays’ın (ö. 540?) şiirlerinde de kendine *mersiye* yazmanın temelini teşkil edecek örneklere rastlanmaktadır. İmru’u’l-Kays, babasının intikamını alma konusunda yardım istemek için gittiği kralın, kendisine zehirli elbise hediye etmesinin ardından hastalandığını ve öleceğini anlamıştır. Bunun üzerine genç bir kızın mezarı yanına gelmiş ve son nefesini vermeden önce mezardaki genç kıza hitaben şu beyitleri söylemiştir:³⁴ [Tavil]

وَإِنِّي مُقِيمٌ مَا أَقَامَ عَسِيبُ	أَجَارْتَنَا إِنَّ الْخَطُوبَ تَنْوُبُ
وَكُلُّ غَرِيبٍ لِلْغَرِيبِ نَسِيبُ	أَجَارْتَنَا إِنَّا غَرِيبَانِ هَاهُنَا

³³ İbn Kuteybe, *eş-Şi’ru ve’ş-Şu’arā*, 1:386.

³⁴ Es-Sendübi ve Muneymine, *Şerhu Divāni İmri’i’l-Kays*, 88.

فَإِنْ تَصَلِينَا فَالْقَرَابَةَ بَيْنَنَا   وَإِنْ تَصْرِمِينَا فَالْقَرِيبَ غَرِيبُ
أَجَارَتْنَا مَا قَاتَ لَيْسَ يُؤُوبُ   وَمَا هُوَ أَتٍ فِي الرِّمَّانِ قَرِيبُ
وَلَيْسَ غَرِيبًا مَنْ تَنَاءَتْ دِيَارُهُ   وَلَكِنَّ مَنْ وَارَى التُّرَابَ غَرِيبُ

Ey komşum! Musibetler insanlar arasında döner durur. ‘Asîb Dağı burada durduğu müddetçe ben de artık buradayım.

Ey komşum! Biz burada artık iki garibiz. Her garip diğer garip için bir dosttur.

Eğer yakınlık gösterirsen aramızda dostluk oluşur (yalnızlık çekmeyiz), ama uzak durursan yakın olmamıza rağmen ikimiz de garip kalırız.

Ey komşum! Giden gelmez, gelecekte vuku bulacak şey de (ölüm) artık kapıdadır.

Asıl garip yurdundan ayrı kalan değil, toprağın üstünü örttüğü kimsedir.

Cahiliye şairlerinden Tarafe b. el-‘Abd’in zindanda ölüm cezasını beklerken nazmettiği kasidede kendisine ağıt yakan bir şairin duygularına tanıklık etmek mümkündür.³⁵ Tarafe, sevgilisine, içinde bulunduğu musibetin aşka ve sevgiye mahal bırakmadığını söyleyerek başladığı kasidesine kendi erdemlerini anlatarak devam etmiştir. Kendisini adeta bir ölü kabul eden Tarafe, dünyada yaşarken sahip olduğu iyi hasletleri dile getirerek yaşamına dair hatıralarını yâd etmiştir:³⁶ [Tavîl]

أَلَا اعْتَرَلِي الْيَوْمَ حَوْلَهُ أَوْ غَضِي   فَقَدْ نَزَلَتْ حَدْبَاءُ مُحْكَمَةَ الْعَضِي
أَزَالَتْ فُوَادِي عَنْ مَقَرِّ مَكَانِهِ   وَأَضْحَى جَنَاحِي الْيَوْمَ لَيْسَ بِذِي
وَقَدْ كُنْتُ جَلْدًا فِي الْحَيَاةِ مُدْرِتًا   وَقَدْ كُنْتُ لَبَّاسَ الرِّجَالِ عَلَى الْبُغْضِ
وَإِنِّي لَحُلُوٌّ لِلْخَلِيلِ وَإِنِّي   لَمُرٌّ لِنَدِي الْأَضْغَانَ أَبَدِي لَهُ بُغْضِي

Havle! Bugün beni bırak! Yahut hiç olmazsa bakma bana! Çünkü öyle bir musibet bana diş geçirdi ki ondan hiçbir şekilde kurtuluş yoktur.

Musibet, kalbimi yerinden söktü çıkardı, artık bugün kanatlarımın uçmaya mecali yoktur.

Ben hayattayken metanetli ve tahammül sahibi biriydim, bana karşı öfkeyle dolu olmalarına rağmen insanlarla oturur kalkardım.

Dost için çok yumuşak, bana açıkça kin besleyene karşı da çok serttim. Öyle ki öfkemi ona karşı göstermekten geri durmazdım.

Tarafe’nin yukarıdaki beyitleriyle benzerlik taşıyan bazı beyitler Cahiliye şairlerinden ‘Abduyağūs el-Ĥārîşî’nin (ö. 567?) mersiyesinde de göze çarpmaktadır. ‘Abduyağūs, kabilesinin Benū Teym’le yaptığı savaşın ardından

³⁵ Eş-Şentemerî, *Divānu Tarafe*, 166.

³⁶ Eş-Şentemerî, *Divānu Tarafe*, 166.

esir düşmüştür. Teym kabilesi, hicvinden korktukları için dilini bağladıkları ‘Abduyağūs’tan, kendilerini hicvetmeyeceğine dair söz alarak şiir söylemesine müsaade etmişlerdir. Şair de ölmeden önce şu dizeleri nazmetmiştir:³⁷ [Tavîl]

فَمَا لَكُمْ فِي اللّٰوْمِ خَيْرٌ وَلَا لِيَا	أَلَا لَا تُلُومَانِي كَفَى اللّٰوْمُ مَا بِيَا
نَدَامَايَ مِنْ نَجْرَانَ أَنْ لَا تَلَاقِيَا	فَيَا زَاكِبًا إِمَّا عَرَضْتَ فَبَلِّغْنِي
أَمْعَشَرَ نَيْمٍ أَطْلُقُوا عَنْ لِسَانِيَا	أَقُولُ وَقَدْ شَدُّوا لِسَانِي بِتَسْعَةٍ
كَأَنْ لَمْ تَرَى قَبْلِي أُسِيرًا يَمَانِيَا	وَتَضْحَكُ مِنِّي شَيْخَةً عَيْشِيَّةً
أَنَا اللَّيْثُ مَعْدُوا عَلَيْهِ وَعَادِيَا	وَقَدْ عَلِمْتُ عِزِّي مُلَيْكَةً أَنْبِيَا
طِيٍّ وَأَمْضِي حَيْثُ لَا حَيٍّ مَاضِيَا	وَقَدْ كُنْتُ نَحَارَ الْجَزُورِ وَمُعْمِلَ الْمِ
وَأَصْدَعُ بَيْنَ الْقَيْنَتَيْنِ رِدَائِيَا	وَأَعْرِزُ لِلشَّرْبِ الْكَرَامِ مَطِيِّيَا
لَيْبِيًّا بِتَصْرِيفِ الْقَنَآةِ بَنَانِيَا	وَكُنْتُ إِذَا مَا الْخَيْلُ شَمَّصَهَا الْقَنَا
لِيَحْيِيَّ كَرِيٍّ قَاتِلِي عَنْ رَجَالِيَا	كَأَنِّي لَمْ أَرْكَبْ جَوَادًا وَلَمْ أَقُلْ
لِأَيْسَارِ صِدْقِي أَعْظُمُوا ضَوْءَ نَارِيَا	وَلَمْ أَسْبِ الرِّقَّ الرَّوِّيَّ وَلَمْ أَقُلْ

Sakin beni kınamayın! İçinde bulunduğum durum kınama olarak yeter. Şu anda ne sizin için ne de benim için kınamada fayda vardır.

Ey yolcu! Eğer Yemen civarına gidiyorsan Necrân’dan dostlarıma artık kavuşmamızın mümkün olmadığını söyle.

Dilimi bir bez parçasıyla bağladıkları zaman dedim ki: “Ey Teymoğulları, çözün dilimi!”

‘Abduşems oğullarından yaşlı bir kadın halime güldü. Sanki benden önce hiç Yemenli esir görmemiş gibi...

Oysa karım Muleyke bilirdi ki; ben hem saldıran hem de saldırıya maruz kalan bir aslandım...

Hem kurbanlık hem binek develeri misafirler için boğazlardım. Hiçbir canlının yürümeye cesaret edemediği yerlere giderdim...

Beraber içki içtiğimiz asil dostlarım için bindiğim deveyi keser, şarkı söyleyen iki cariye arasında elbisemi sererdim.

Atlar oklardan ürküp kaçtukları zaman parmaklarımla oklara mani olurum.

Oysa şimdi sanki o soylu atlara hiç binmemişim gibi... Sanki atıma, adamlarımı öldürenlere karşı “Saldır!” dememişim...

Sanki o dolu şarap kadehlerini ben almamışım, kumar arkadaşlarıma “Ocağın ateşini harlayın!” diyen ben değilmişim...

‘Abduyağūs, içinde bulunduğu esarete ve artık dostlarıyla kavuşma imkânının kalmadığına üzüldükçe başladığı kasidesine, yaşlı kadınların bile alay

³⁷ İbn ‘Abdirabbih, *el-‘İkdu’l-Ferîd*, 6:83-85.

ettiği esaret halini tasvirle devam etmiştir. Şair tutsaklığın ve birazdan öldürülecek olmanın verdiği ümitsizlikle geçmiş günleri yâd etmiş, bir zamanlar kimsenin gidemediği yerlere gidecek kadar cesur, savaş atlarının bile ürküp kaçtığı ok yağmuru altında savaşacak kadar kahraman ve aç olanlar çölün her yerinden görüp gelsin diye ateşi harlayacak kadar cömert bir kimse olduğuyla övünmüştür. Ancak içinde bulunduğu ümitsiz durum sebebiyle sanki o günleri hiç yaşamamış olduğunu ifade etmiştir.

Cahiliye döneminde ilk örneklerine rastlanılan bu gelenek Şadru'l-İslam döneminde de varlığını sürdürmüştür. Müşriklerin eline esir düşen Hıubayb b. 'Adî, (ö. 4/626) müşrikler tarafından çarpmıha gerilmeden önce bir kaside inşat etmiştir. Yalnızlığından, müşriklerin kendisine yapacakları işkencelerden dert yandığı ve düştüğü ümitsizlik duygusunun etkisiyle kendisini adeta ölü kabul ettiği kasidesinin bazı beyitleri şu şekildedir:³⁸ [Tavîl]

وَمَا أُرْصَدَ الْأَخْزَابُ لِي عِنْدَ مَصْرَعِي	إِلَى اللَّهِ أَشْكُو غُرْبَتِي ثُمَّ كُرْبَتِي
فَقَدْ بَضَّعُوا لَحْيِي وَقَدْ يَأَسَ مَطْمَعِي	فَدَا الْعَرْشِ صَبْرَتِي عَلَى مَا يُرَادُ بِي
وَلَكِنْ حِدَارِي جَحْمٌ نَارٍ مُلْفَعٌ	وَمَا بِي حِدَارُ الْمَوْتِ إِنِّي لَمَيْتٌ
عَلَى أَيِّ جَنْبٍ كَانَ فِي اللَّهِ مَصْرَعِي	فَوَاللَّهِ مَا أَرْجُو إِذَا مِتُّ مُسْلِمًا

Yalnızlığımı, derdimi ve ölüm anımda düşmanların bana yapmayı düşündükleri şeyleri yalnızca Allah'a şikayet ediyorum.

Ey arşın sahibi! Hakkımda yapmayı murat ettikleri şeye karşı bana sabır ver! Etimi paramparça ettiler, artık umudum kalmadı.

Ölümden bir çekincem yok! Zira ben zaten ölüyüm. Ancak endişem dört bir yanıma kuşatacak ateşten dolaydır.

Allah'a yemin olsun! Müslüman olarak ölürsem Allah yolunda ne şekilde öldüğüme aldırış etmem.

Hem Cahiliye hem de Şadru'l-İslam döneminde örneklerine rastlanılan, şairlerin kendileri hakkında *mersîye* söyleme geleneği takip eden süreçlerde de devam etmiş³⁹ ve farklı dönemlerde çeşitli şairler eliyle daima gündemde kalmıştır.⁴⁰ Bu geleneği takip edip kendine *mersîye* yazan şairlerden birisi de Emevîler döneminde yaşayan Mâlik b. er-Rayb'dır.

2. Mâlik b. Er-Rayb'ın *El-Şaşidetu'l-Yâ'îyye'si*

Mâlik b. er-Rayb'ın Emevîler döneminin başlarında yaşadığı zikredilmekle birlikte⁴¹ ne zaman doğduğuna dair net bir bilgi yoktur.

³⁸ İbn Hişâm, *es-Sîra*, 3:130.

³⁹ Bkz. el-Melûhî, *eş-Şu'arâ'*.

⁴⁰ Bkz. Toprak, *Endülüs Şiirinde Mersîye*; Raḥîm, *Riṣāu'n-Nefs*.

⁴¹ el-İşfahânî, *el-Eğānî*, 22:201; Ṭarîfî, *Divānu'l-Luṣûs*, 2:140.

Basra'da Temîm kabilesinin badiyesinde yetişmiş, çöl yaşamının şartları altında bedevi bir hayat tarzıyla büyümüş ve eşkıyalığıyla meşhur olmuştur.⁴² Başta hırsızlıkta darb-ı mesel haline gelen Şizâz (ö. 67/686) olmak üzere bir grup arkadaşıyla birlikte çöllerde eşkıya hayatı sürmüştür.⁴³ Yol kesmesi ve yağmacılığı yalnızca çöllerle sınırlı kalmamış, Mekke'de yaptığı hırsızlıktan dolayı hapsedilmiştir.⁴⁴ Eşkıyalık, hırsızlık ve yağmacılıkla geçen hayatının bu ilk dönemi Sa'îd b. 'Usmân b. 'Affân'la (ö. 61/680-81) tanışmasıyla değişmiştir.

Mu'âviye (ö. 60/680) tarafından Horasan'a vali olarak görevlendirilen Sa'îd b. 'Usmân ordusuyla ilerlerken yolda Mâlik b. er-Rayb ile karşılaşmıştır. Arapların en fasihi ve en güzel görünümlüsü olduğu belirtilen Mâlik b. er-Rayb'ı görünce böylesi bir kimsenin eşkıyalık yapmasına şaşırılmış ve onu yağma, yol kesme ve hırsızlık üzerine kurulu bir hayattan vazgeçmeye ikna etmiştir. Mâlik b. er-Rayb bundan sonra ölünceye değin İslam ordusunun bir neferi olmuştur.⁴⁵ Mâlik b. er-Rayb'ın ölümü hakkında kaynaklarda üzerinde görüş birliği sağlanmış bir rivayet yoktur. Bazı rivayetler onun, Horasan'da savaş esnasında yaralandığını ve peşi sıra vefat ettiğini kaydederken⁴⁶ bazı rivayetler de Horasan'da cereyan eden savaştan sonra ailesinin yanına dönerken yolda hastalandığını ardında da öldüğünü aktarmaktadır.⁴⁷ Bunların yanı sıra Horasan'a giderken yolda yılanın sokması sonucu zehirlenerek öldüğü de dile getirilmiştir.⁴⁸ Vefat tarihi hakkında net bilgiler bulunmasa da Sa'îd b. 'Usmân b. 'Affân'ın Horasan'a hicrî 56 yılında tayin edildiğinden hareketle vefatının bu yılda yahut Sa'îd b. 'Usmân b. 'Affân'ın görevden azledildiği hicrî 57 yılında gerçekleştiği muhtemeldir.⁴⁹

Çöllerde eşkıyalık üzerine kurulu, kaçmak ve kovalamaktan ibaret bir hayat yaşadığı dönemin şiirleri genel olarak çöl hayatını ve vahşi hayvanları konu edinen kısa parçalardan oluşmaktadır.⁵⁰ Sa'îd b. 'Usmân b. 'Affân'la tanışıp İslam ordusuna katıldıktan sonra kaleme aldığı şiirlerdeyse dinî duygular hâkimdir. Mâlik b. er-Rayb'ın farklı kaynaklarda dağınık halde bulunan şiirleri Nurî Hammüdî el-Ğaysî tarafından bir araya getirilerek *Dīvānu Mâlik b. er-Rayb Hayâtuhū ve Şi'ruhū* adıyla neşredilmiştir.⁵¹ Ancak Mâlik b. er-Rayb, çeşitli

⁴² el-İşfahâni, *el-Eğâni*, 22:201.

⁴³ İbn Kuteybe, *eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ*, 1:353; el-Bagdâdî, *Hizânetu'l-Edeb*, 2:209.

⁴⁴ İbn Kuteybe, *eş-Şi'ru ve's-Şu'arâ*, 1:353.

⁴⁵ El-İşfahâni, *el-Eğâni*, 22:201; el-Ğâlî, *Zeylu'l-Emâli*, 151.

⁴⁶ El-Ğâlî, *Zeylu'l-Emâli*, 151.

⁴⁷ El-İşfahâni, *el-Eğâni*, 22:211.

⁴⁸ İbn 'Abdirabbih, *el-İkdu'l-Ferîd*, 3:202-203.

⁴⁹ Kurt, "Sa'îd b. Osman b. Affân," *DİA*, 35:572.

⁵⁰ Ğays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 65-66.

⁵¹ Bkz. Ğays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb."

vesilelerle nazmettiği kısa şiir parçalarından ziyade asıl şöhretini *el-Şaşîdetu'l-Yâ'yye*'sıyla kazanmıştır. Kendisini ölü kabul eden bir şairin dilinden dökülen bu *mersîye* Tavîl bahriyle nazmedilmiş bir Yâ'yyedir. Toplamda 58 beyitten oluşmaktadır. Çalışmamızın bu aşamasında mersiyenin muhtevasıyla birlikte dil ve üslup özellikleri incelenecektir.

2.1. Muhteva Özellikleri

Daha önce bahsedildiği üzere; Klasik Arap şiirinde kasideye sevgilinin terk ettiği diyarın önünde durup onun hatıralarını yâd ederek başlamak (*aţlâl*), çöl yolculuğunun ve bu yolculuk esnasında karşılaşılan hayvanların tasviriyle devam etmek, ardından *medîh*, *hiciv* gibi asıl konuya geçmek gelenek halini almıştır.⁵² Bu klasik plan kasidenin hangi konu üzere yazıldığıyla doğrudan ilgilidir. Örneğin klasik *mersîye* şiirlerinde farklı bir plan takip edilmiş, bu şiirler sırasıyla *nedb*, *te'bîn* ve '*azâ*' olmak üzere üç ana bölümden oluşmuştur.⁵³ *Nedb*, ölen kişinin kaybedilmesinden dolayı duyulan üzüntünün dile getirildiği ağlama bölümüdür. *Te'bîn* bölümünde ise ölen kimse övülür ve cesaret, cömertlik, konukseverlik gibi erdemleri anlatılır. Son olarak '*azâ*' bölümünde ölen kimsenin yakınları teselli edilir, onlara sabır tavsiyesinde bulunulur.⁵⁴ *Mersîye* şairlerinden bu plana bağlı kalanlar olsa da farklı bir muhteva planı izleyen şairler de olmuştur.⁵⁵ Zaten ölüm arifesinde olan bir şairin kendine yazdığı *mersîyesinde* bütünüyle bu klasik plana uymaması ve kendi yaşamına dair unsurları ön plana çıkarması daha gerçekçi görülebilir. Nitekim Mâlik b. er-Rayb'ın kasidesinde de aşağıdaki gibi bir muhteva planıyla karşılaşılmaktadır:

1-3 Beyit	•Eski Günlere Özlem
4-17 Beyit	•Şairin Horasan Fethine Katılması ve Pişmanlığı
18-28 Beyit	•Gurbette Ölüm Tasviri
29-33 Beyit	•Şairin Kendisini Övmesi (Te'bîn)
34-40 Beyit	•Geleceğe Karamsar Bakış
41-45 Beyit	•Eski Günlere Özlem
46-58 Beyit	•Vasiyet ve Matem

⁵² Çetin, *Eski Arap Şiiri*, 60.

⁵³ Şen, *Lübnanlı Corcî Şâhin 'Atiyye ve Şiirleri*, 59.

⁵⁴ Toprak, "Mersîye," *DİA*, 29:215-17.

⁵⁵ Bkz. İbn Raşîk Kayravânî, *el-'Umde*, 2:837.

Tabloda görüldüğü üzere kaside, klasik *mersiye* planına nazaran belirgin farklılıklar arz etmektedir. Ölen kimseye duyulan üzüntünün dile getirildiği nedb bölümüyle başlayan klasik *mersiye* planının aksine Mâlik b. er-Rayb *mersiyesine* şu beyitlerle giriş yapmıştır:⁵⁶ [Tavîl]

بِحُجُبِ الْغَضَا أُزْجِي الْقِلَاصَ التَّوَاجِيَا	أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبَيْتُنَّ لَيْلَةً	1
وَلَيْتَ الْغَضَا مَا شَى الرِّكَابَ لَيْالِيَا	فَلَيْتَ الْغَضَا لَمْ يَفْطَحِ الرِّكْبُ عَرْضَهُ	2
مَرَارًا وَلَكِنَّ الْغَضَا لَيْسَ دَانِيَا	لَقَدْ كَانَ فِي أَهْلِ الْغَضَا لَوْ دَنَا الْغَضَا	3

1- Ah! Keşke bilseydim! Süksük ağaçlarının yanında genç ve kıvrak develeri otlatarak bir gece daha geçirecek miyim?

2- Keşke kervan süksük ağaçlarının [bulunduğu yerin] yanından geçip gitmeseydi! Keşke süksük ağaçları da geceleyin kervanla birlikte yürüseydi!

3- Eğer süksük ağaçlarının olduğu yer yakın olsaydı oranın ahalisi içinde [nice] ziyaret edilecekler vardı! Fakat o diyar yakın da değildir!

Şair, *mersiyesine* ağıt, üzüntü ve gözyaşı tasvirleriyle değil, doğup büyüdüğü topraklara hasretin ifadesiyle başlamıştır. Yurdunda develerini otlattığı günlere özlem duymuş ve o günlerin tekrar yaşanmasını istemiştir. Yolcusu olduğu kervanın, sevdiklerinin bulunduğu o diyarı terk etmemesini ya da sevdiklerinin kervana eşlik edip kendisiyle birlikte gelmesini temenni etmiş ancak onlardan uzakta olduğu gerçeğini dile getirmiş ve ayrı düşmekten yakınmıştır. Öte yandan şairin memleketini sembolize eden süksük ağaçlarının birinci beyitte bir, ikinci beyitte iki, üçüncü beyitte üç defa tekrar ettiği bir mukaddimenin şairin gitgide artan hasretini ifade etmesi açısından başarılı ve dikkat çekici bir *mersiye* girişi olduğu söylenebilir.

Şair bu girişten sonra 4-17 beyitler arasında Sa'îd b. 'Usmân b. 'Affân ile Horasan fethine katılma serüvenini anlatmıştır. Bu beyitlerde dikkat çeken husus şairin mütereddit bir duygu hali içerisinde bulunmasıdır. Şair bir yandan eski eşkıyalık hayatını dalalet, İslam ordusunun bir neferi olduğu yeni hayatını hidayet olarak nitelerken bir yandan da ilerleyen beyitlerde Horasan fethine katılmaktan duyduğu pişmanlığı anlatmış, yolculuğunun başından beri böyle bir sefere çıkmaması gerektiğine işaret eden çeşitli olaylardan ders almayı sevdiğini arkasında bırakmasına şaşkınlık duymuştur:⁵⁷

إِلَيْهَا وَإِنْ مَنِّيئُومُونِي الْأَمَانِيَا   فَإِنْ أَنْجَ مِنْ بَابِي خُرَاسَانَ لَا أَعُدُّ   12

⁵⁶ Kays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 88.

⁵⁷ Kays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 90.

بَيِّ بِأَعْلَى الرَّقْمَتَيْنِ وَمَا لِيَا	فَلِلَّهِ ذَرِي يَوْمَ أَتْرُكُ طَائِعًا	13
يُخَيَّرُونَ أَنِّي هَالِكٌ مَنْ وَرَائِيَا	وَدَدُّ الطَّبَّاءِ السَّانِحَاتِ عَشِيَّةً	14
عَلَيَّ شَفِيقٌ نَاصِحٌ لَوْ نَهَانِيَا	وَدَدُّ كَيْبَرِيِّ الذَّنِينَ كِلَاهُمَا	15
بِأَمْرِي أَلَا تَقْصُرُوا مِنِّي وَتَأْفِيَا	وَدَدُّ الرِّجَالِ الشَّاهِدِينَ تَفْئِيَا	16

12- Hürāsān'ın kapılarından bir kurtulursam türlü vaatlerde bulunsanız da oraya bir daha asla dönmeyeceğim.

13- Hayret doğrusu! Nasıl oldu da rıza göstererek, Raḫmetān'ın tepelerinde çocuklarımı bıraktım!

14- Hayret doğrusu! Akşamüzeri (uğursuzluk alameti olarak) solumdan sağa geçtiklerini gördüğüm ceylanların arkamda bıraktığım (ailemin) kahrolduklarını haber vermelerine rağmen...

15- Hayret doğrusu! Üzerime titreyen ve bana karşı nasihatkar olan anne ve babam keşke bana engel olsaydı!

16- Hayret doğrusu! Kimseye danışmadan karar aldığımı gören insanlar nasıl oldu da benim yola koyulmama engel olamadılar!

Geçmiş günleri hatırlayıp pişmanlığını dile getiren şair, 18-28 beyitler arasında içinde bulunduğu hale odaklanmış, gurbette, sevdiklerinden uzak bir ölümü betimlemiş, ölüm esnasında kılıç, mızrak ve atından başka kendisine ağlayacak hiç kimse bulunmadığından yakınmıştır. 29-33 beyitlerde cesaret, yardıma muhtaç kimsenin imdadına yetişme, yakın akrabaya güzel muamele gibi sıfatlarla kendisini övmüştür. *Mersîye*de asıl olanın kişinin sahip olduğu cesaret, konukseverlik ve cömertlik gibi güzel hasletleriyle övülmesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu bölümün klasik *mersîye* planında ölen kimsenin övüldüğü *te'bîn* bölümüne uygun olduğu söylenebilir. Söz konusu bölümün bazı beyitleri şu şekildedir:⁵⁸

سَرِيْعًا لَدَى الْهَيْبِجَا إِلَى مَنْ دَعَانِيَا	وَقَدْ كُنْتُ عَطْفًا إِذَا الْخَيْلُ أَذْبَرَتْ	30
وَعَنْ شَتِيِ ابْنِ الْعَمِّ وَالْجَارِ وَأَيْنَا	وَقَدْ كُنْتُ صَبْرًا عَلَى الْقِرْنِ فِي الْوَعَى	31
وَطَوْرًا تَرَانِيَا وَالْعِتَاقُ رَكَبِيَا	فَطَوْرًا تَرَانِيَا فِي طَلَالٍ وَنَعْمَةٍ	32
تُحَرِّقُ أَطْرَافُ الرِّمَاحِ ثِيَابِيَا	وَيَوْمًا تَرَانِيَا فِي رَجَى مُسْتَدِيرَةٍ	33

30- Oysa ben savaş atları bile kaçıştığı zaman beni yardıma çağıran kimsenin yanına hızlıca atılırdım.

31- Savaşta rakibime karşı çok sabırlıydım. Amcaogluma ve yakınlarıma kötü söz söylemekten de uzak dururdum.

32- Kimi zaman beni nimetler içerisinde (eğlenirken) görürdün kimi zaman da soylu atların üzerinde (iş peşinde)...

⁵⁸ Ḳays, "Dīvānu Mālik b. er-Rayb," 92.

33- Kimi zaman da mızrak uçlarının elbisemi parçaladığı kızgın savaş meydanlarının ortasında...

İlk beyitlerde görülen mütereddit duygu hali takip eden bölümlerde de devam etmektedir. Şair övgüyle bahsettiği geçmişle kısa bir zaman sonra yüzleşeceği gelecek arasında gidip gelmektedir. Bu noktada hem mazideki övgüye layık günleri hatırlayıp övünmekte hem de ümitsizlik içerisinde geleceğe bakmaktadır. Dolayısıyla mezkur beyitlerde şairin geçmişine dönük bu övgü dolu hamasî ifadeler takip eden beyitlerde yerini karamsarlığa bırakmıştır. Şair 34-40 beyitler arasında ölümünden sonraki anları düşünmüş ve geleceği karamsar bir şekilde tasvir etmiştir. Aşağıdaki beyitler şairin çizdiği bu karamsar tablo hakkında fikir vermesi bakımından önemlidir:⁵⁹

إِذَا أُذْجُوا عَنِّي وَأَصْبَحْتُ نَائِيَا	عَدَاةَ غَدٍ يَا لَهْفَ نَفْسِي عَلَى غَدٍ	39
لِغَيْبِي وَكَانَ الْمَالُ بِالْأَمْسِ مَالِيَا	وَأَصْبَحَ مَالِي مِنْ طَرِيفٍ وَتَالِيَا	40

39- Yarının sabahı... Vay benim halime! Gece beni orada (mezarda) bırakıp gittiklerinde, (bir başıma) sabaha erdiğimde ne yapacağım!

40- Hem kendi çabalarımın kazandığım hem de babadan kalma mallarım başkasının olacak. Oysa daha dün bütün bunlar benimdi!

Takep eden bölümde şair, yeniden eski günleri hatırlamıştır. 41-45 beyitlerde kabilesinin güzel kızlarla konakladığı ve bu güzel kızların çeşitli bitkileri koklayarak yeşillikler içerisinde salına salına yürüdükleri yerden bahsetmiştir. Kabilesinin yanında olamayışından ve bu yolculukta onları yalnız bırakmaktan yakınmıştır. Klasik *mersiye* planında son kısmı teşkil eden ‘*azā*’ bölümünün aksine şair mersiyesini yakınlarına vasiyet ve kabir tasviriyle bitirmiştir. 46-58 beyitler arasındaki bu pasajın ‘*azā*’ bölümünden ziyade içerdiği ağlama sahnelerinden hareketle klasik *mersiye* planında ağlama, gözyaşları ve üzüntünün dile getirildiği *nedb* bölümüyle daha çok paralellik arz ettiği söylenebilir.⁶⁰

عَلَى الرَّئِيسِ أُسْقِيَتِ السَّحَابَ الْعَوَادِيَا	إِذَا مَتُّ فَاغْتَادِي الْفُجُورَ وَسَلِيَا	47
تُرَابًا كَسَخِقِ الْمَرْتَبَانِي هَابِيَا	عَلَى جَدِّ قَدْ جَرَّتِ الرِّيحُ فَوْقَهُ	48
قَرَارُهَا مِنِّي الْعِظَامَ الْبَوَالِيَا	زَهِينَةُ أَحْجَارٍ وَتُرْبٍ تَضَمَّنْتُ	49
بَنِي مَازِي وَالرَّيْبَ أَنْ لَا تَلَاقِيَا	فَيَا صَاحِبًا إِذَا عَرَضْتُ فَبَلِّغُنْ	50
سَتَفْلِقُ أَكْبَادًا وَتُبْكِي بَوَاكِيَا	وَعَرِّ قُلُوصِي فِي الرِّكَابِ فَيَأْتِيَا	51

⁵⁹ Kays, “Dīvānu Mālik b. er-Rayb,” 93.

⁶⁰ Kays, “Dīvānu Mālik b. er-Rayb,” 94-95.

47- Ölürsem kabirleri dolaş ve seher yağmurlarının suladığı yükseltisiz bir mezar (görürsen) selam ver!

48- Bir mezar ki; rüzgâr, üzerine paralanmış ipek giysi gibi uçuşup duran toprak yığıdır.

49- İçi, çürümüş kemiklerimle dolu, taşların ve toprakların (mezarın) esiriyim artık!

50- Dostum! Eğer Yemen'e yolun düşerse Mâzin ve Rayb oğullarına artık kavuşamayacağımızı söyle!

51- Kervandaki devemin yükünü indir! Çünkü o, (üzerinde binicisi görülmediği zaman) ciğerleri dağılayacak, ağıt yakan kadınları gözyaşlarına boğacaktır!

Sonuç itibariyle; şairin içinde bulunduğu karmaşık duygu hali kasidenin muhteva planında kendisini göstermektedir. Bu sebeple Mâlik b. er-Rayb'ın kasidesi, klasik *mersîye* planından daha farklı bir mahiyet arz etmektedir.

2.2. Dil ve Üslup Özellikleri

Dil ve üslup bir edebî üründe birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisinde. Bir edebî ürünün ana malzemesini dil oluştururken bu malzemenin ele alınış şekli üslubu meydana getirmektedir.⁶¹ Edebî bir üründe dil, bu ürünü oluşturan kelimeleri, üslup ise kelimelerin bağlam içerisinde kazandığı değerleri ifade etmektedir. Bu noktada dil ve üslubun, sözün bağlama uygunluğunu inceleyen belagat ilmiyle ilişkisi kaçınılmaz olmaktadır. Çalışmanın bu kısmında Mâlik b. er-Rayb'ın mersiyesindeki dil ve üslup özellikleri belagat ilminin verileriyle incelenecektir.

2.2.1 Kelime ve Cümle Tercihleri

Belagat ilmi, sözün bağlama uygunluğunu tespit edebilmek için belirli kriterler ortaya koymuştur. Bu kriterlerden birisi, sözü oluşturan kelimelerle ilgilidir. Kelimeler, telaffuzları kolay, sarf kaidelerine uygun ve herkesçe bilinebilir bir nitelikte olmalıdır.⁶² Ayrıca kelimelerin işlenen konunun ruhuna uygun olması da gerekmektedir. *Mersîyelerin* üzüntü, ağıt ve gözyaşı içerikli bir tema olduğu göz önünde bulundurulduğunda seçilen kelimeler de bu atmosfere uygun olmalıdır. Mâlik b. er-Rayb'ın mersiyesine bu pencereden bakıldığında şiirde kullanılan kelimelerin telaffuzları kolay ve akıcı, sarf kaidelerine uygun ve herkesçe bilinen bir vasıfta olduğu görülecektir. Aşağıdaki beyit kasidenin genel mahiyeti hakkında fikir vermesi açısından örnek verilebilir:⁶³

⁶¹ Fidan, *Osmanlı Dönemi Arap Şairlerinden İbnu'n-Nakîb el-Huseynî ve Şiirleri*, 216.

⁶² 'Alî el-Cârim ve Muştafâ Emîn, *el-Belâğatu'l-Vâđîha fî'l-Beyân ve'l-Me'ânî ve'l-Bedî'*, 35.

⁶³ Kays, "Dîvânü Mâlik b. er-Rayb," 89.

تَقُولُ ابْنَتِي لَمَّا رَأَتْ طُولَ رَحْلِي سِفَارَكَ هَذَا تَارِي لَا أَبَا لِيَا 10

10- Kızım yolculuğumun uzun süreceğini anladığında dedi ki: “Bu yolculuk, ayrılığımız demektir. Öyleyse babam artık yok.”

Görüldüğü üzere beyitte kullanılan kelimeler temel düzeyde Arapça bilen bir kimsenin sözlüğe müracaat etmeden anlayabileceği nitelikte basit ve anlaşılır, herhangi bir kaideye aykırılıktan uzak ve telaffuzları kolaydır. Ayrıca kaside boyunca zikredilen لَيْتَ (Leyte-Keşke), زَفْرَةٌ (zefra-iç geçirme, inilti), لَهِ دَرِّي (lillâhi derrî-hayret doğrusu!), بَكَاءَ (bukā'-ağlama), نَعِيٍّ (ne'ıyy-ağıt), أَكْفَانُ (ekfān-Kefenler), الْمَوْتُ (el-Mevt-ölüm), قَفْرَةٌ (kafra-issız), لَحْدٌ (lehd-mezar), غَرِيبٌ (ğarīb-yalnız), نَائِيَا (nāiyā-uzak), بَوَاكِيَا (bevākīyā-ağıt yakan kadımlar), رَحْلَةً (rihle-yolculuk), هَالِكٌ (hālik-helak olmuş) gibi kelimelerin şairin içinde bulunduğu ruh halini yansıttığı konusunda başarılı bir tercih olduğu söylenebilir.

Öte yandan kelimelerin bir kaside içerisinde tekrar etmesi eleştirmenlerce bir kusur olarak kabul edilmiştir. Ancak *mersiye* şiirleri bu konuda istisnaya tabi tutulmuş, kelime tekrarlarının yapılmasına en müsait şiirlerin *mersiyeler* olduğu dile getirilmiştir.⁶⁴ Bu noktada Mâlik b. er-Rayb'ın kasidesinin kelime tekrarları bakımından zengin olduğu söylenmelidir. Kasidede الغصا (el-ğadā-şairin memleketinde yetişen bir çeşit ağaç), الرَّمْلُ (er-Raml-şairin memleketi), لَيْتَ شِعْرِي (Leyte Şi'rî-Keşke bilseydim!), لَهِ دَرِّي (lillâhi derrî-Hayret doğrusu!), السَّمِيَّةُ (es-Sumeyne-şairin memleketinde bir bölge), فَطَوْرًا (fetavran-bir keresinde), وَيَوْمًا (veyevmen-bir zamanlar), قَفْرَةٌ (kafra-issız yer) gibi kelimeler sayıları değişmekle birlikte birden fazla tekrar etmiştir. *Mersiye*lerdeki bu nevi tekrarlar yoğun duygu ve özlemin tezahürüdür.⁶⁵ Buradan hareketle Mâlik b. er-Rayb'ın kasidesindeki tekrara dayalı kelime tercihleri yoğun duygu ve özlemi yansıtmadaki başarısı hakkında ipuçları vermektedir.

Mersiyeelerde ağırlıklı olarak ünlemler (ta'accub), sorular (istifhām), temennî gibi *inşâî* anlatımların kullanıldığı ifade edilmiştir.⁶⁶ Zira *mersiyeler* üzüntünün şiddetine göre nazmedilen şiirlerdir. Şiire hâkim olan üzüntü ve sızlanmayı çarpıcı bir şekilde ifade edebilmek için bu temada *inşâî* cümleler daha ağır basmaktadır. Kısa bir zaman sonra öleceğini bilen bir kimsenin kendisine yazdığı *mersiyede* bu üzüntü ve sızlanmanın daha yoğun bir şekilde işlenmesi tabiidir. Bu sebeple Mâlik b. er-Rayb'ın da *mersiyesinde*

⁶⁴ İbn Raşîk el-Kayravânî, *el-'Umde*, 2:703.

⁶⁵ Durmuş, “Eski Arap Şiiri,” 230.

⁶⁶ Durmuş, “Eski Arap Şiiri,” 229.

sıklıkla *inşâi* anlatımları tercih ettiği görülmektedir. Kasidede *أَلَا لَيْتَ شِعْرِي* Leyte Şi'ri, *لَيْتَ الْغَصَا* Leyte'l-Gâḏā (temennî), *هَلْ أَبَيْتُ*, hel ebîtenne *أَلَمْ تَرْنِي* elem teranî (istifhâm), *لِللَّهِ دَرِي* lillâhi derrî (ta'accub), *فَأَنْزِلَا*, fenzilâ *أَقِيمَا*, eḳîmâ *قُومَا*, ḳûmâ *هَيَّيَا*, heyyiâ *حُطَّتَا*, ḥuṭṭâ *رُدَّأَا* ruddâ (emir), *لَا تُعْجَلَانِي*, Lâ Tu'cilânî, *لَا تَحْسُدَانِي*, Lâ Teḥsudânî *لَا تَنْسِيَا* Lâ tenseyâ (nehy), *يَا صَاحِبِي رَحْمِي*, yâ ṣāḡibî rāḥmî (münādâ), *لَعُمْرِي* (ḳasem) gibi *inşâi* cümle formlarındaki ifadeler oldukça sık geçmektedir. Elbette *inşâi* formda gelen cümlelerin hepsi hakiki anlamlarında kullanılmamıştır. Örneğin *inşâ'* çeşitlerinden *emir*, aslî olarak üst mevkide bulunan bir kimsenin altındakine yönelttiği bir talepken şairin aşağıdaki beytinde bu aslî anlamından çıkmıştır. Zira şair kendisinden alt mertebede bulunan bir kimseye değil kendisiyle aynı konumda olan kimselere yani arkadaşlarına emir yöneltmiştir. Söz konusu beyit şu şekildedir:⁶⁷

وَقُومًا إِذَا مَا اسْتُلَّ رُوجِي فَهَيَّيْنَا 26
لِي السَّدْرُ وَالْأَكْفَانُ عِنْدَ فَنَائِيَا

26- Ruhum (bedenimden) sıyrıldığında kalkın! Vefatım sırasında (Beni yıkamak için hoş kokulu) sedir ağacını ve kefen bezlerini hazır edin!

Bir kimsenin kendisinden mevki olarak aşağıda bulunan kimselere değil de kendisine denk olanlara verdiği emir hakiki anlamından çıkıp yeni bir anlam kazanmış, bu yeni anlama ise *iltimâs* adı verilmiştir.⁶⁸ Yukarıdaki beyitte de aynı durum söz konusudur.

Doğru yahut yalan olma ihtimali taşıyan *iḥbârî* cümleler ise gerçekte muhatabı bir hükmün içeriği konusunda bilgilendirmek demektir. Ancak bazen *iḥbârî* cümleler, bu asıl amacından öte *inşâi* anlamlar için kullanılır. Başka bir deyişle kimi zaman *iḥbârî* cümlelerde asıl amaç muhataba bilgi vermek değildir. Muhataba bilgi verme görüntüsü altında ana gaye merhamet dileme, özlem belirtme, zayıflığını bildirme, dua, kınama vs. olabilmektedir. Bu tür anlatımlara ise haberin *inşâi* bir amaç için kullanılması denilmektedir.⁶⁹

Mâlik b. er-Rayb'ın mersiyesinde kullanılan *iḥbârî* cümlelerin büyük bir bölümünde ise yukarıda bahsi geçen *inşâi* anlatım söz konusudur. Bu tarz cümlelerin asıl amacı okuru bilgilendirmek değil şairin duyduğu özlemi belirtmektir. Kasidede *iḥbârî* cümlelerin geneline hâkim olan bu anlatım hakkında fikir vermesi açısından aşağıdaki beyti örnek göstermek mümkündür. Şair, Horasan fethine katılmak üzere yola çıktığında sevdiklerine karşı duyduğu özlemi şu şekilde ifade etmiştir:⁷⁰

⁶⁷ Ḳays, "Dîvânu Mâlik b. er-Rayb," 92.

⁶⁸ el-Cârim ve Emîn, *el-Belâġatu'l-Vâḡiha*, 309.

⁶⁹ Durmuş, "İhbâr," *DİA*, 21:527.

⁷⁰ Ḳays, "Dîvânu Mâlik b. er-Rayb," 89.

بِذِي الطَّبَسَيْنِ فَالتَّقْتُ وَرَائِنَا	دَعَانِي الْهَوَى مِنْ أَهْلِ أَوْدٍ وَصُحَّتِي	6
تَقْتَعْتُ مِنْهَا أَنْ أَلَامَ رِدَائِنَا	أَجَبْتُ الْهَوَى لَمَّا دَعَانِي بِزَفْرَةٍ	7

6- Zu't-Tabesân adlı yerde Evd diyarındaki arkadaşlarıma ve yakınlarıma duyduğum özlem beni geri çağırdı ancak ardıma bakmadan yürüdüm.

7- Özlem beni geri çağırdığında ona iç geçirerek karşılık verdim; (çaresizlik yüzümde görünüp) kınanırım diye yüzümü elbiseme bürüdüm.

Görüldüğü üzere beyitte geçen cümle türü *ihbārîdir*. Ancak bu cümle türünün tercih edilmesindeki asıl maksat muhatapı yani okuru olup biten bir vakıa hakkında bilgilendirmek değil yakınlar karşısında duyulan özlemin dile getirilmesidir. Dolayısıyla cümle türü *ihbārî* olsa da asıl amacından öte *inşâî* bir gayeye hizmet etmiştir.

2.2.2. Edebî Sanatlar

Şiirler edebî sanatlar bakımından zengin ürünlerdir. Bir şiir metninde *beyân* ve *bedî* ilmine dair onlarca sanat bulunabilir. Ancak şiirde geçen sanatların hepsini incelemek makale boyutunda bir çalışma için uygun değildir. Bu hacimdeki çalışmalarda asıl önemli olan üslup biçimi olarak öne çıkan sanatları irdelemektir. Bu sebeple Mâlik b. er-Rayb'ın *mersîyesinde* her bir edebî sanat tek tek incelenmemiş, kasidenin üslubu hakkında fikir verecek baskın niteliğe sahip sanatlar tespit edilmiştir.

Mâlik b. er-Rayb'ın *mersîyesinde* en fazla göze çarpan sanat *kinâyedir*. Bir çeşit örtülü anlatım türü olan *kinâyeye*, asıl anlamın yanında bu asıl anlamın gerektirdiği başka bir manayı aktarmak şeklinde tarif edilmiş, maksadı daha çarpıcı ve vurgulu ifade ettiği için sarih anlatımdan daha belîğ bir yöntem kabul edilmiştir.⁷¹ *Kinâyeye* ile soyut anlamlar somutlaştırılmış ve herhangi bir sebepten dolayı sarahaten söylenilmeyen düşünceler dilde ifadesini bulmuştur.⁷²

Yukarıdaki bilgiler ışığında kasideye bakıldığında *kinâyelerin* büyük bir çoğunluğunun ölümden yapıldığı görülmektedir. Bu türden *kinâyelere* nerdeyse her beyitte başvurulmuştur. Aşağıdaki beyitler bu durumu en iyi şekilde yansıtmaktadır:⁷³

بِي مَازِنِ وَالرَّيْبِ أَنْ لَا تَلَاقِنَا	فَيَا صَاحِبًا إِذَا عَرَضْتَ فَبَلِّغْنَا	50
سَتَمَلِّقُ أَكْبَادًا وَتُبْكِي بَوَاكِنَا	وَعَرَّ قَلُوصِي فِي الرِّكَابِ فَيَأْتِنَا	51

⁷¹ Durmuş, "Kinaye," *DİA*, 26:34-36.

⁷² El-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâga*, 303-304.

⁷³ Kays, "Divânü Mâlik b. er-Rayb," 95.

50- Dostum! Eğer Yemen'e yolun düşerse Mâzin ve Rayb oğullarına artık kavuşamayacağımızı söyle!

51- Kervandaki devemin havutunu (semerini) indir! Çünkü o, (üzerinde binicisi görülmediği zaman) ciğerleri dağılayacak, ağıt yakan kadınları gözyaşlarına boğacaktır!

İlk beyitte kavuşmak, görüşmek, buluşmak gibi anlamlara gelen تَلَقِيَّا eyleminin gerçekleşmeyeceğinden asıl maksat ölümdür. Kavuşmamak eylemiyle şairin içinde bulunduğu gurbetin henüz bitmediği anlamı zihne gelse de bu eylemle asıl kastın bu dünyada artık bir kavuşma olmayacağı şeklinde anlaşılmaktadır. İkinci beytin ilk satırında geçen وَعَزَّ قُلُوبِي (ve 'arri kalūşī) ifadesi ise aynı şekilde ölümden kinayedir. Çünkü devenin üzerinde binicisinin eşyaları görülmemesi sahibinin öldüğüne işaret etmektedir.

Ölümden sonra en fazla kinaye şairin doğup büyüdüğü topraklardan yapılmıştır. Özellikle ilk üç beyitte altı kez tekrar eden الغَضَا (el-Ğaḏā) kelimesi burada zikredilmelidir. Bir çeşit ağaç olan الغَضَا (el-Ğaḏā) yalnızca Raml bölgesinde yani şairin doğup büyüdüğü topraklarda yetişmektedir.⁷⁴ Dolayısıyla şair bu kelimeyi kullanırken aslında doğup büyüdüğü toprakları, memleketini dile getirmektedir. Benzer bir kullanım aşağıdaki beyitte de görülmektedir:⁷⁵

أَقُولُ لِأَصْحَابِي اذْفَعُونِي فَإِنَّهُ 23 يَقْرَأُ بَعْثِي إِنْ سَهَيْتُكَ بَدَا لِيَا

23- Arkadaşlarıma şöyle dedim: Kaldırın beni! Suheyl yıldızı bana görünürse gözüm açık gitmem.

Yukarıdaki beyitte şair سَهَيْتُكَ (Suheyl) kelimesi ile yine kendi vatanından kinaye yapmıştır. Zira Suheyl yıldızı şairin vefat ederken bu beyitleri söylediği Horasan civarından değil yalnızca kendi memleketinden yani Necd bölgesinden açıkça görülmektedir.⁷⁶ Bu sebeple Suheyl yıldızının görüldüğü yerde defnedilirse gözünün arkada kalmayacağını ifade etmiştir.

Kināye sanatıyla soyut anlamların somutlaştığından ve herhangi bir sebepten dolayı sarahaten söylenilmeyen düşüncelerin dilde ifadesini bulduğundan daha önce söz edilmişti. Buradan hareketle kinaye sanatına en fazla ölümü ve vatan özlemini ifade ederken başvuran Mâlik b. er-Rayb'ın bir türlü yüzleşmek istemediği ve adını ağzına almaktan çekindiği için ölümü; duygularını somut bir hale getirmek için de doğup büyüdüğü topraklara olan özlemini bu sanatı kullanarak dile getirdiği söylenebilir.

⁷⁴ İbn Manzūr, *Lisānu'l-'Arab*, 15:128.

⁷⁵ Kays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 91.

⁷⁶ El-Bağdādî, *Hızānetu'l-Edeb*, 2:209.

Kasidede *kināyeden* sonra dikkat çeken diğer bir sanatta *isti'āre*dir. *İsti'āre* bir lafzın, hakiki anlamda kullanılmasına engel bir karineyle birlikte benzerlik ilgisinden dolayı gerçek anlamının dışında kullanılmasıdır.⁷⁷ Bir diğer ifadeyle *isti'āre*, taraflarından birisi *hazf* olmuş bir *teşbih*tir. *İsti'āre*, *müşebbeh* hafzedilirse *taşrihi*, *müşebbeh bih* hafzedilirse *meknī* adını almaktadır.⁷⁸ *Meknī isti'āre* soyut anlamlara somutluk, cansız nesnelere canlılık ve hareketlilik kazandırdığı için *isti'āre* sanatının en belirgin çeşidi kabul edilmiş ve ifade gücü bakımından *taşrihi isti'āre*den daha etkili olduğu dile getirilmiştir.⁷⁹ Bu itibarla kasideye bakıldığında bu sanata başvuru yerlerin hemen hemen tamamında *meknī isti'ārenin* kullanıldığı görülmektedir. Örneğin şair yalnız başına ölümü aşağıdaki beyitle tasvir etmiştir:⁸⁰

تَدَّكَرْتُ مَنْ يَبْكِي عَلَيَّ فَلَمْ أَجِدْ   سِوَى السَّيْفِ وَالرُّمْحِ الرُّدِّيِّ بَاكِيًا   18

18- Bana ağlayacak birini hatırlamaya çalıştım ancak Rudeyne'nin mızrağı ve kılıcım hariç hiçbir kimse bulamadım.

Şair yukarıdaki beyitte kılıcını ve mızrağını ağlayan bir insana benzetmiş, *müşebbeh bih* konumunda olan insan lafzını hafzedip ona ait bir özellik olan ağlamak eylemi ile insan lafzına işaret etmiş, dolayısıyla *isti'āre mekniyye* olmuştur. Beyitte cansız birer nesne olan kılıç ve mızrak *meknī isti'āre* yoluyla canlılık kazanmış ve ağlayan bir insan suretine bürünmüştür. Öte yandan şair yine *isti'āre* sanatı vasıtasıyla ruha somut bir mahiyet kazandırmıştır:⁸¹

وَقَوْمًا إِذَا مَا اسْتُلِّ رُوحِي فَهَيَّئَا   لِي السِّدْرَ وَالْأَكْفَانَ عِنْدَ فَنَائِنَا   26

26- Ruhum (bedenimden) sıyrıldığında kalkın! Vefatım sırasında (Beni yıkamak için hoş kokulu) sedir ağacını ve kefen bezlerini hazır edin!

Bu beyitte ruh, kınından kolaylıkla çıkan bir kılıca benzetilmiş, *müşebbeh bih* konumunda olan kılıç kelimesi hafzedilip ona delalet eden *اسْتُلِّ* (üstülle-kilici çekmek) fiiliyle *isti'āre mekniyye* olmuştur. Böylelikle zihin dünyasında bir karşılığı olmayan ruh kelimesi somut bir mahiyet kazanmıştır. Benzer bir durum aşağıdaki beyitte de görülmektedir:⁸²

وَلَمَّا تَرَاءَتْ عِنْدَ مَرْوٍ مَنِيَّيَا   وَخَلَّهَا جَسِي وَحَانَتْ وَفَاتِنَا   22

⁷⁷ El-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâğa*, 264.

⁷⁸ El-Hâşimî, *Cevâhiru'l-Belâğa*, 264.

⁷⁹ Atîk, *Beyân*, 171-72.

⁸⁰ Kays, "Dîvânu Mâlik b. er-Rayb," 90.

⁸¹ Kays, "Dîvânu Mâlik b. er-Rayb," 92.

⁸² Kays, "Dîvânu Mâlik b. er-Rayb," 91.

22- Merv'de ölümüm görüldüğünde, bedenim güçten düştüğünde ve ölüm vakti geldiğinde...

Şair yukarıdaki beyitte ölümü, yaklaştıkça görünen ve belirginleşen bir nesneye benzetmiş, *müşebbeh bih* konumunda olan nesneyi hazfedip ona delalet eden görünmek, belirginleşmek fiiliyle *isti'āre mekniyye* yapmıştır. Dolayısıyla ölüm, *meknī isti'āre* vasıtasıyla zihinde somut ve net bir karşılık bulmuştur.

Mâlik b. er-Rayb *mersîyesinde beyān* ilminin yanı sıra lafız ve anlamla ilgili olmak üzere iki temel başlık altında incelenen *bedī'* ilmiyle ilgili sanatlara da başvurmuştur. Ancak bu noktada Mâlik b. er-Rayb'ın *cinās, seci'* gibi lafızla ilgili sanatlara neredeyse hiç yer vermezken *ṭibāk* ve *iltifāt* gibi anlamla ilgili sanatları kullanmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu tercihinde, ölüm anının yaklaştığını hissetmesi önemli rol oynamıştır. Zira bu his şairi lafızla ilgili söz sanatlarıyla oyalanmaktan daha ziyade manaya odaklanmaya sevk etmiştir. Örneğin aşağıdaki beyitte anlatımı daha da güçlendirmek adına zıt anlamlı iki kelimeyi bir arada kullanmak şeklinde tarif edilen⁸³ *ṭibāk* sanatına yer vermiştir:⁸⁴

أَلَمْ تَرِنِي بَعْتُ الضَّلَالَةَ بِالْهُدَى   وَأَصْبَحْتُ فِي جَيْشِ ابْنِ عَفَّانَ غَارِبًا   4

4- Bilmez misin? Ben sapkınlığı bırakıp hidayete sarıldım, İbn 'Affān'ın ordusunda bir nefer oldum.

Şair bu beyitte Sa'īd b. 'Uṣmān b. 'Affān'la tanışmadan önceki eşkıyalık günlerini sapkınlığa, tanışmasının ardından İslam ordusunun neferi olduğu günleri de hidayete benzetmiştir. *İsti'āre* sanatına başvurduğu bu beyitte şair, eski ve yeni yaşamı arasındaki farkı daha da netleştirmek adına dalalet ve hidayet kelimeleri arasında *ṭibāk* adı verilen zıtlık sanatına başvurmuştur. Böylelikle eski ve yeni hayatının birbirinden tamamıyla farklı olduğunu daha net bir şekilde vurgulamıştır.

İltifāt sanatı da şairin *mersîyesinde* kullandığı anlamla ilgili sanatlardan bir diğeridir. *İltifāt* bir beyitte beklenmedik bir şekilde şahıs, zaman ve üslup bakımından değişiklikler yapmaktır. *İltifāt* sanatının önemi ise muhatabın dikkatini çekmesinden ve üsluptaki monotonluğu kırmasından ileri gelmektedir.⁸⁵ Örneğin Mâlik b. er-Rayb beytin ilk satırında üçüncü şahıs olarak bahsettiği annesinden ikinci satırda ikinci şahıs olarak bahsetmiştir:⁸⁶

⁸³ el-Cārim ve Emīn, *el-Belāġatu'l-Vādiha*, 480.

⁸⁴ Ḳays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 88.

⁸⁵ İsmail Durmuş, "İltifāt," *DiA*, 22:152.

⁸⁶ Ḳays, "Dīvānu Mâlik b. er-Rayb," 94.

كَمَا كُنْتُ لَوْ عَالُوا نَعِيَابِكِ يَا كَيْبَا   فَيَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ بَكَتُ أُمُّ مَالِكِ   46

46- Ah! Keşke bilseydim! Annem arımdan gözyaşı döktü mü? Sen ölseydin – her ne kadar ağıt tutanlar senin ardından ağlasa da – ben de gözyaşı dökerdim.

Şair, yalnızca şahıs zamirleri arasındaki geçişler vasıtasıyla değil zamanlar arasında geçiş yaparak da monotonluğu kırmıştır. Horasan fethine katılması ve bundan dolayı duyduğu pişmanlığını anlattığı bölümde yedi beyit boyunca *māḍī* fiilleri kullanırken sekizinci beyitte *muḍārī*⁸⁷ fiile geçiş yapmıştır:

جَزَى اللَّهُ عَمْرًا خَيْرَ مَا كَانَ جَارِنَا   أَقُولُ وَقَدْ خَالَتُ فُرَى الْكُرْدِ بَيْنَنَا   8

8- Kürt diyarları aramıza girmişken diyorum ki; Allah ‘Amr’ın iyiliğini versin!

Öte yandan aynı beyit üslup değişikliği vasıtasıyla yapılan *iltifāt* sanatına da örnek teşkil etmektedir. Şair, *māḍī* fiille başından geçenleri hikâye ederken birdenbire şimdiki zamana geçiş yapmış, hemen akabinde tekrar *māḍī* fiille dönmüştür. Ancak buradaki *māḍī* fiil hikaye için değil dua üslubu için kullanılmıştır.

Özetle, Mâlik b. er-Rayb’ın Yâ’iyyesinde *kināye* ve *isti’āre*, en fazla başvurulan edebî sanatlardandır. Bu iki sanat vasıtasıyla şair soyut kavramları somutlaştırmış, cansız nesnelere canlılık ve hareket vermiştir. Böylelikle anlatıma gerçeklik boyutu kazandırmıştır. Öte yandan anlamla ilgili sanatlardan başvurduğu *ṭibāk* ve *iltifāt* sanatlarıyla da anlatım gücünü artırmış ve kasidenin tek düze, monoton bir yapıya sahip olmasının önüne geçmiştir.

Sonuç

Mersiye denilince daha çok şairin, sevdiği bir yakınının ölümü neticesinde ağıt yakması ve üzüntüsünü dile getirmesi anlaşılır. Ancak Cahiliye dönemi ve sonrası Arap şiiri örnekleri incelendiğinde şairlerin bizzat kendilerinin de mersiyelere konu olduğu görülmektedir.

Şairlerin kendileri için *mersiye* söylemelerine ilk olarak Cahiliye döneminde İbn Hazzāk, İmru’u’l-Kays, Tarafe b. el-‘Abd, ve ‘Abduyağūs el-Ḥārīşī gibi şairlerin şiirlerinde rastlanmaktadır. Bu tarzdaki mersiyelelerin Cahiliye dönemi sonrası en önemli ve en meşhur örneklerinden birisi de Emevî dönemi şairlerinden Mâlik b. er-Rayb’a aittir. Mâlik b. er-Rayb’ın söz konusu kasidesi Ṭavīl bahriyle nazmedilmiş 58 beyitten oluşan bir Yâ’iyyedir.

⁸⁷ Kays, “Dīvānu Mâlik b. er-Rayb,” 88.

Mâlik b. er-Rayb kasidesine klasik mersiyelerdeki *nedb*, *te'bîn* ve *'azâ'* bölümlerinden oluşan muhteva planının aksine eski günlere özlem temasıyla başlamış, ardından sırasıyla pişmanlık, gurbette yalnız başına ölüm, *te'bîn* ve geleceğe karamsar bakış temalarıyla devam etmiştir. Takiben yeniden eski günlere özlem temasına dönmüş, vasiyet ve matem temasıyla kasidesini bitirmiştir. Buradan hareketle her ne kadar şairlerin kendileri için söyledikleri *mersiyeler*in diğer klasik tarzdaki *mersiyeler*den tamamen farklı ve bağımsız bir tür olduğu sonucuna varmak mümkün olmasa da aralarındaki muhteva planı farklılığına dikkat çekmek gerekmektedir. Bu muhteva planının farklılığının temelinde şairin kendi hayatına dair hususları öne çıkarma gayesinden söz etmek mümkündür.

Mâlik b. er-Rayb'ın kasidesi dil ve üslup bakımından incelendiğinde *mersiye* şiirlerinin ruhuna uygun olarak hüznün, ölüm, ayrılık, özlem gibi hususları ifade eden kelimelerin daha çok tercih edildiği görülmektedir. Beyitleri meydana getiren cümleler ise çoğunlukla *emir*, *nehy*, *istifhâm*, *temennî*, *ta'accub*, yemin gibi *inşâî* yapılardan oluşmaktadır. *İhbârî* yapıların büyük bir çoğunluğunda da şair, cümleleri, duygularını daha çarpıcı bir şekilde yansıtmak adına haber vermekten ziyade *inşâî* bir amaç için kullanmıştır. Dolayısıyla şairlerin kendileri için söyledikleri *mersiyeler*in dil ve üslup bakımından klasik tarzdaki *mersiyeler*den çok farklı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kasidede bir üslup özelliği olarak öne çıkan sanatların başında *kinâye* gelmektedir. Şair, bu sanat vasıtasıyla açıkça zikretmek istemediği ölüm kelimesini örtülü bir şekilde anlatmış, doğup büyüdüğü topraklara ve sevdiklerine duyduğu özlemi bu sanat vasıtasıyla somutlaştırmıştır. Öte yandan *isti'âre* sanatına da sıklıkla başvurmuş, özellikle *meknî isti'âre* vasıtasıyla cansız varlıklara bir canlılık, soyut kavramlara bir somutluk vererek anlatımın gücünü ve gerçeklik boyutunu artırmıştır. Ayrıca anlamlı ilgili sanatlardan *iltifât* ve *tıbâk* sanatı sayesinde kasidenin monoton bir üsluba sahip olmasının önüne geçmiş, anlatımın gücünü ve netliğini artırmıştır.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest:

Yazarlar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir. / The authors declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support:

Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. / The authors declared that this study has received no financial support.

Yazar Katkıları / Author Contributions:

Muhammed Ali Söylemez %50
Mücahit Küçüksarı %50

KAYNAKÇA

- ‘Abdunnūr, Cebbūr. *el-Mu‘cemu’l-Edebī*. Beyrūt: Dāru’l-‘İlm li’l-Melāyīn, 1984.
- el-Alūsī, Maḥmūd Şukrī. *Bulūġu’l-Ereb fī Ma‘rifeti Aḥvālī’l-‘Arab*. 2. baskı. 3 c. Kāhira: Dāru’l-Kitābī’l-Mıṣrī, t.y.
- ‘Atīk, ‘Abdu’l-‘Azīz. *‘İlmu’l-Beyān*. Beyrūt: Dāru’n-Nahḍatī’l-‘Arabiyye, 1985.
- el-Baġdādī, ‘Abdu’l-Ḳādir b. ‘Umer. *Ḥızānetu’l-Edeb ve Lubbu Lubābī Lisānī’l-‘Arab*. 13 c. Kāhira: Mektebetu’l-Ḥancī, 1997.
- el-Behbitī, Necīp Muḥammed. *Tārīḫu’ş-Şi‘ri’l-‘Arabī ḥattā Āḫiri’l-Ḳarni’s-Şālīṣi’l-Hicrī*. Kāhira: Dāru’l-Kutubī’l-Mıṣrıyye, 1950.
- el-Buḫārī, Ebū ‘Abdillāh Muḥammed b. İsmāil. *el-Cāmi’u’s-Şaḫīḥ*. Beyrūt: Dāru İbn Keşir, 2002.
- el-Cārim, ‘Alī, ve Muştafā Emīn. *el-Belāġatu’l-Vāḍiḥa fi’l-Beyān ve’l-Me‘ānī ve’l-Bedī’*. Beyrūt: Muessesetu’r-Risāle Nāşirūn, 2018.
- Çetin, Nihad Mazlum. *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2019.
- Ḍayf, Şevķi. *er-Riṣā*. Kāhira: Dāru’l-Me‘ārif, 1955.
- Ḍayf, Şevķi. *Tārīḫu’l-Edebī’l-‘Arabī el-‘Aşru’l-‘Abbāsī*. 8. baskı. Kāhira: Dāru’l-Me‘ārif, t.y.
- Ḍayf, Şevķi. *Tārīḫu’l-Edebī’l-‘Arabī el-‘Aşru’l-Cāhili*. 11. baskı. Kāhira: Dāru’l-Me‘ārif, t.y.
- Ḍayf, Şevķi. *Tārīḫu’l-Edebī’l-‘Arabī el-‘Aşru’l-İslāmī*. 7. baskı. Kāhira: Dāru’l-Me‘ārif, t.y.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi Abbasiler Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2021.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi Cāhiliye Dönemi*. Kayseri: Fenomen Yayınları, 2019.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi Emeviler Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2017.
- Demirayak, Kenan. *Arap Edebiyatı Tarihi Sadru’l-İslam Dönemi*. Erzurum: Fenomen Yayınları, 2017.
- Durmuş, İsmail. “Eski Arap Şiiri.” *İslam Öncesi Araplarda Dil ve Edebiyat*, ed. Mustafa Çaġrı, içinde 227-230. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- Durmuş, İsmail. “Hiciv (Arap Edebiyatı).” *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, 17:447-449. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Durmuş, İsmail. “İhbâr.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, 21:527-528. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. “İltifāt.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*. 22:152-153. İstanbul: TDV Yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. “Kinaye.” *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, 26:34-36. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Fidan, İbrahim. *Osmanlı Dönemi Arap Şairlerinden İbnu’n-Nakīb el-Huseynî ve Şiirleri*. Ankara: Gece Kitaplığı, 2016.
- Goldziher, Ignace. *Klasik Arap Literatürü*. Çev. Azmi Yüksel ve Rahmi Er. Ankara: İmaj Yayınları, 1993.

- el-Ḥansā, Ummu ‘Amr Tumādır b. ‘Amr b. el-Ḥāriş b. eş-Şerid. *Dīvānu’l-Ḥansā*. Beyrüt: Dāru’l-Ma’rife, 2004.
- el-Hāşimī, es-Seyyid Aḥmed. *Cevāhiru’l-Belāğa fi’l-Me’āni ve’l-Beyān ve’l-Bedī*. Beyrüt: Dāru’l-Fikr, 1998.
- el-Işfahānī, Ebu’l-Ferac. *Kitābu’l-Eğānī*. 25 c. Beyrüt: Dāru Şadır, 2008.
- İbn ‘Abd er-Rabbihī, Aḥmed b. Muḥammed. *el-İkḍu’l-Ferīd*. 9 c. eyrüt: Dāru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1983.
- İbn Hişām, Ebū Muḥammed Cemālu’d-Dīn. *es-Sīratu’n-Nebeviyye*. c. Beyrüt: Dāru’l-Kitābi’l-‘Arabī, 1990.
- İbn Ḳuteybe, Ebū Muḥammed ‘Abdullah b. Muslim. *eş-Şi’ru ve’s-Şu‘arā*. 2 c. Kāhira: Dāru’l-Me‘ārif, 1966.
- İbn Ḳuteybe. *Kitābu’l-Me’āni’l-Kebīr fi Ebyāti’l-Me’āni*. Beyrüt: Dāru’n-Nahḍati’l-Ḥadīşe, 1953.
- İbn Manzūr, Ebu’l-Faḍl Cemālu’d-Dīn Muḥammed. *Lisānu’l-‘Arab*. 15 c. Beyrüt: Dāru Şadır, t.y.
- İbn Raşīḳ Ḳayravānī, Ebū ‘Ali el-Ḥasen. *‘Umde fi Şinā‘ati’s-Şi’ri ve Naḳdih*. 2 c. Kāhira: Mektebetu’l-Ḥancī, 2000.
- el-İbrāhimī, ‘Abdulkāzım. "es-Sūratu’s-Saykülüciyye fi Merşiyeti Mālik b. er-Rayb." *Mecelletu Emārāt fi’l-Luğati ve’l-Edeb*, 5:1 (2021): 150-167.
- el-Ḳālī, Ebū ‘Alī. *Zeylu’l-Emālī ve’n-Nevādīr*. Kāhira: el-Heyetu’l-Mışrıyye li’l-Kuttāb, 1976.
- el-Ḳaranī, Fevziyye Muḥammed. el-Uslübiyye: Yā’iyyetu İbn Rayb Unmüzecen. Kāhira: Cāmi’atu’l-Ezher Kulliyeti’d-Dirāsati’l-İslāmiyye, 2019.
- el-Ḳays, Nürī Ḥammūdī. "Dīvānu Mālik b. er-Rayb Ḥayātuhū ve Şi’ruhu." *Mecelletu Ma’hedī’l-Maḥḥūḥātī’l-‘Arabıyye* 15:1 (1969): 49-114.
- Ḳudāme b. Ca’fer, Ebu’l-Ferac *Naḳdu’s-Şi’r*. Beyrüt: Dāru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, t.y.
- Kurt, Hasan. "Saīd b. Osman b. Affān." *Türkiye Diyanet Vakfı İslām Ansiklopedisi*, 35:572-573. Ankara: TDV Yayınları, 2018.
- el-Melūhī, ‘Abdu’l-Mu‘īn. *eş-Şu‘arā Ellezīne Raşev Enfusehum Ḳable’l-Mevt*. Beyrüt: Dāru’l-Ḥaḍārati’l-Cedīde, 1992.
- Muḥammed, Sirācuddīn. *el-Medīh fi’s-Şi’ri’l-‘Arabī*. 1. baskı. Beyrüt: Dāru’r-Rātibi’l-Cāmi’iyye, t.y.
- Muḥammed, Sirācuddīn. *er-Risā fi’s-Şi’ri’l-‘Arabī*. Beyrüt: Dāru’r-Rātib el-Cāmi’iyye, t.y.
- Muḥammed b. Yaḥyā. "Simātu’l-Uslüb fi Merşiyeti Mālik b. er-Rayb." Yüksek Lisans Tezi, Cāmi’atu’l-Biskra, Sekra, 2009.
- Muslim, Ebu’l-Ḥusayn Muslim b. el-Ḥaccāc b. Muslim el-Ḳuşeyrī. *el-Cāmi’u’s-Şaḥīḥ*. Riyāḍ: Beytu’l-Efkāri’d-Duvelıyye, 1998.
- en-Nuveyrī, Şihābu’d-Dīn Aḥmed b. ‘Abdu’l-Vehhāb. *Nihāyetu’l-Erab fi Funūni’l-Edeb*. 33 c. Beyrüt: Dāru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 2004.
- er-Rāfi‘ī, Muştafā Şadıḳ. *Tārīḫü Ādābi’l-‘Arab*. 2 c. Kāhira: Mektebetu’l-İmān, t.y.
- Raḥīm, Miḳtāt. *Rişāu’n-Nefs fi’s-Şi’ri’l-Endelusī*. ‘Ammān: Dāru Cuheyne, 2012.
- es-Sendūbī, Ḥasen, ve Usāme Şalāḫu’d-Dīn Muneymine. *Şerḫü Dīvāni İmri’i’l-Ḳays*. Beyrüt: Dāru İhyāi’l-‘Ulüm, 1990.

- Şen, Ahmet. *Lübnanlı Corcî Şâhîn 'Atiyye ve Şiirleri*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2022.
- eş-Şentemerî, Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. Suleymân b. 'Îsâ el-A'lem. *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd Şerhu'l-A'lem eş-Şentemerî*. Beyrût: el-Muessetu'l-'Arabiyye li'd-Dirâsât ve'n-Neşr, 2000.
- Tarafe b. el-'Abd, *Dîvânu Tarafe b. el-'Abd*. Beyrût: Dârul-Kutubi'l-'İlmiyye, 2002.
- Tarîfî, Muḥammed Nebîl. *Dîvânu'l-Luşûş fi'l-'Aşreyni'l-Câhilî ve'l-İslâmî*. 2 c. Beyrût: Dârul-Kutubi'l-'İlmiyye, 2004.
- Toprak, Faruk. *Endülüs Şiirinde Mersiye*. Ankara: Grafiker Yayınları, 2014.
- Toprak, Faruk. "Mersiye." *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 29:215-217. Ankara: TDV Yayınları, 2004.
- Tuleymat, Gâzî, ve 'İrfân el-Eşkar. *Târîhu'l-Edebi'l-'Arabî el-Edebu'l-Câhilî*. Hımuş: Dâru'l-İrşâd, 1992.
- Üstün, Mahmut. "Klasik Arap Şiirinde Mersiye." *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8:15 (2021): 393-417.
- Vehbe, Mecdî ve Kâmil Muhendis. *Mu'cemu'l-Muştalaha'ti'l-'Arabiyye fi'l-Luğati ve'l-Edeb*. Beyrût: Mektebetu Lubnân, 1984.
- Zeydân, Corci. *Târîhu Âdâbi'l-Luğati'l-'Arabiyye*. 3 c. Dâru'l-Hilâl, t.y.

EK: Mâlik b. Er-Rayb'ın *El-Kaşidetu'l-Yâ'yye'sinin Metni ve Tercümesi*

بَجْنِبِ الْغَضَا أَزْجِي الْقِلَاصَ التَّوَاجِبَا	أَلَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ أَبَيْتَنَ لَيْلَةً	1
وَلَيْتَ الْغَضَا مَأْسَى الرِّكَابِ لَيْالِيَا	فَلَيْتَ الْغَضَا لَمْ يَفْطَعْ الرِّكْبُ عَرْضَهُ	2
مَرَاژَ وَلَكِنَّ الْغَضَا لَيْسَ دَانِيَا	لَقَدْ كَانَ فِي أَهْلِ الْغَضَا لَوْ دَنَا الْغَضَا	3
وَأَصْبَحْتُ فِي جَيْشِ ابْنِ عَقَّانَ غَازِيَا	أَلَمْ تَرِنِي بَعْتُ الضَّلَالَةَ بِالْهَدَى	4
أَرَانِي عَن أَزْضِ الْأَعَادِي قَاصِيَا	وَأَصْبَحْتُ فِي أَزْضِ الْأَعَادِي بَعْدَمَا	5
بِيذِي الطَّبَسِينَ فَالتَقْتُ وَرَائِيَا	دَعَانِي الْهَوَى مِنْ أَهْلِ أَوْدٍ وَصُحْبِي	6
تَفَنَعْتُ مِنْهَا أَنْ أَلَامَ رِدَائِيَا	أَجَبْتُ الْهَوَى لَمَّا دَعَانِي بِزَفْرَةٍ	7
جَزَى اللَّهُ عَمْرًا خَيْرَ مَا كَانَ جَازِيَا	أَقُولُ وَقَدْ خَالَتُ فَرَى الْكُرْدِ بَيْنَنَا	8
وَإِنْ قَلَّ مَالِي طَالِبًا مَا وَرَائِيَا	إِنَّ اللَّهَ يُرْجِعُنِي مِنَ الْعَرْوِ لَا أَرَى	9
سِفَارَكَ هَذَا تَارِكِي لَا أَبَا لِيَا	تَقُولُ ابْنَتِي لَمَّا رَأَتْ طُولَ رِحْلَتِي	10
لَقَدْ كُنْتُ عَن بَابِي خُرَاسَانَ نَائِيَا	لَعَمْرِي لَإِنْ غَالَتْ خُرَاسَانَ هَامَتِي	11
إِلَيْهَا وَإِنْ مَنِّيُومُونِي الْأَمَانِيَا	فَإِنْ أُنْجُ مِنْ بَابِي خُرَاسَانَ لَا أَعُدُّ	12
بِيَّ بِأَعْلَى الرَّقْمَتَيْنِ وَمَا لِيَا	فَلِلَّهِ دَرِي يَوْمٍ أَتْرُكُ طَائِعَا	13
يُخَيِّرُنَ أَنِّي هَالِكٌ مَنْ وَرَائِيَا	وَدَرُّ الطَّبَاءِ السَّائِحَاتِ عَشِيَّةً	14

- 15 وَدُرُّ كَبِيرِي الدِّينِ كِلَاهُمَا عَلَيَّ شَفِيقُ نَاصِحٍ لَوْ نَهَانِيَا
- 16 وَدُرُّ الرِّجَالِ الشَّاهِدِينَ تَفْتِكِي بِأَمْرِي أَلَا يَفْصُرُوا مِنْ وَثَاقِيَا
- 17 وَدُرُّ الْهَوَى مِنْ حَيْثُ يَدْعُو صَحَابِي تَدَكَّرْتُ مَنْ يَبْكِي عَلَيَّ فَلَمْ أَجِدْ
- 18 وَأَشْفَرُ مَحْبُوكٍ يَجُرُّ عِنَانَهُ إِلَى الْمَاءِ لَمْ يَثْرُكْ لَهُ الْمَوْتُ سَاقِيَا
- 20 وَلَكِنْ بِأَكْنَافِ السُّمَيْنَةِ نِسْوَةٌ عَزِيزٌ عَلَيَّ الْعَشِيَّةُ وَمَا بِنَا
- 21 صَرِيحٌ عَلَى أَيْدِي الرِّجَالِ بِقَفْرَةٍ يُسْوُونَ لِحْدِي حَيْثُ حُمٌ قَصَائِيَا
- 22 وَلَمَّا تَرَاءْتُ عِنْدَ مَرُو مَنِيَّتِي وَخَلَّ بِنَا جِسْمِي وَخَانَتْ وَفَاتِيَا
- 23 أَقُولُ لِأَصْحَابِي ارْفَعُونِي فَإِنَّهُ يَقْرُ بَعِيثِي إِنْ سُهَيْلٌ بَدَا لِيَا
- 24 فَيَا صَاحِبِي رَحْلِي دَنَا الْمَوْتُ فَانْزِلَا بِرَابِيَةِ إِيَّيْ مُقِيمٌ لِيَالِيَا
- 25 أَقِيمَا عَلَيَّ الْيَوْمَ أَوْ بَعْضَ لَيْلَةٍ وَلَا تُعْجَلَانِي قَدْ تَبَيَّنَ شَانِيَا
- 26 وَقَوْمَا إِذَا مَا اسْتَلَّ رُوحِي فَهَيِّئَا لِي السِّدْرَ وَالْأَكْفَانَ عِنْدَ فَنَائِيَا
- 27 وَخَطًّا بِأَطْرَافِ الْأَمِينَةِ مَضْجَعِي وَرُدَّا عَلَيَّ عَيْتِي فَضْلًا رِدَائِيَا
- 28 وَلَا تَحْسُدَانِي بَارِكْ اللَّهُ فِيكُمَا مِنْ الْأَرْضِ ذَاتِ الْعَرْضِ أَنْ تُوسِعَا لِيَا
- 29 خُدَانِي فَجَرَانِي بِتُوبِي إِلَيْكُمَا فَقَدْ كُنْتُ قَبْلَ الْيَوْمِ صَعْبًا قِيَادِيَا
- 30 وَقَدْ كُنْتُ عَطْفًا إِذَا الْخَيْلُ أَدْبَرَتْ سَرِيعًا لَدَى الْهَيْجَا إِلَى مَنْ دَعَانِيَا
- 31 وَقَدْ كُنْتُ صَبْرًا عَلَى الْقَرْنِ فِي الْوَعَى وَعَنْ شَتْمِي ابْنِ الْعَمِّ وَالْجَارِ وَإِنِيَا
- 32 فَطَوْرًا تَرَانِي فِي طَلَالٍ وَنِعْمَةٍ وَطَوْرًا تَرَانِي فِي رَحَى مُسْتَدِيرَةٍ
- 33 وَيَوْمًا تَرَانِي فِي رَحَى مُسْتَدِيرَةٍ تُخْرِقُ أَطْرَافُ الرِّمَاحِ نِيَابِيَا
- 34 وَقَوْمَا عَلَى بئرِ السُّمَيْنَةِ أَسْمِعَا بِنَا الْغُرَّ وَالْبَيْضَ الْجِسَانَ الرَّوَانِيَا
- 35 بِأَنْكُمَا خَلَّفْتُمَانِي بِقَفْرَةٍ تُهْبِلُ عَلَيَّ الرِّيحُ فِيهَا السَّوَابِيَا
- 36 وَلَا تَنْسِيَا عَهْدِي خَلِيلِي بَعْدَمَا تَقَطَّعَ أَوْصَالِي وَ تَبَلَى عِظَامِيَا
- 37 وَلَنْ يَعْدَمَ الْوَالُونَ بِنَا يُصِيبُهُمْ وَلَنْ يَعْدَمَ الْوَالُونَ بِنَا يُصِيبُهُمْ
- 38 يَقُولُونَ لَا تَبْعُدْ وَهُمْ يَدْفَنُونَنِي وَأَيْنَ مَكَانُ الْبُعْدِ إِلَّا مَكَانِيَا
- 39 غَدَاةً غَدٍ يَا لَهْفَ نَفْسِي عَلَى غَدٍ إِذَا أَدْلَجُوا عَلَيَّ وَأَصْبَحْتُ ثَاوِيَا
- 40 وَأَصْبَحَ مَالِي مِنْ طَرِيفٍ وَتَالِدٍ لِعِغْرِي وَكَانَ الْمَالُ بِالْأَمْسِ مَالِيَا
- 41 فَيَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ تَغَيَّرَتِ الرِّحَا رِحَا الْمَثَلِ أَوْ أَمْسَتْ بِفُلْجٍ كَمَا هِيَا

بِهَا بَقْرًا حَمَّ الْعُيُونِ سَوَاجِحًا	إِذَا الْحَيُّ حَلُوهَا جَمِيعًا وَأَنْزَلُوا	42
يَسْفَنُ الْخَزَامَى مَرَّةً وَالْأَفَاحِيَا	رَعَيْنَ وَقَدْ كَادَ الظَّلَامُ يُجِئَهَا	43
بِرُكْبَانِهَا تَعْلُو المَيَانَ الصِّفَافِيَا	وَهَلْ أَنْزَلْتُ الْعَيْسَ الْعَوَالِي بِالضُّعَى	44
وَبَوْلَانٍ عَاجُوا المُبْقِيَاتِ النُّوَاجِيَا	إِذَا عُصَبَ الرُّكْبَانِ بَيْنَ عُنَيْزَةٍ	45
كَمَا كُنْتُ لَوْ عَالُوا نَعِيكَ بَاكِيًا	فَيَا لَيْتَ شِعْرِي هَلْ بَكَتْ أُمُّ مَالِكِ	46
عَلَى الرَّمْسِ أُسْقِيَتِ السَّحَابُ الْعَوَادِيَا	إِذَا مُتُّ فَاعْتَادِي القُبُورَ وَ سَلَّيَا	47
تُرَابًا كَسَحَقِ المُرْتَبَائِي هَابِيَا	عَلَى جَدِّ قَدْ جَرَّتِ الرِّيحُ فَوْقَهُ	48
قَرَارُهَا مَيِّ العِظَامِ النُّوَالِيَا	زَهِينَةُ أَحْجَارٍ وَتُرْبٍ تَضَمَّنَتْ	49
بَنِي مَازِنٍ وَالرَّيْبِ أَنْ لَا تَلَاقِيَا	فَيَا صَاحِبًا إِمَّا عَرَضْتَ فَبَلِّغُنْ	50
سَتَفْلِقُ أَكْبَادًا وَتُبْكِي بَوَاكِيًا	وَعَرَّ قَلُوصِي فِي الرِّكَابِ فَيَأْتِيَا	51
بِعَلِيَاءِ يُثْنِي دُونَهَا الطَّرْفُ دَانِيَا	وَأَبْصَرْتُ نَارَ المَازِنِيَّاتِ مَوْهِنَا	52
مَهَا فِي ظِلَالِ السِّدْرِ حُورًا جَوَازِيَا	بِعُودِ النَّجُوجِ أَضَاءَ وَقُودِهَا	53
يَدَ الدَّهْرِ مَعْرُوفًا بِأَنْ لَا تَدَانِيَا	غَرِيبُ بَعِيدُ الدَّارِ ثَاوٍ بِقَفْرَةٍ	54
بِهِ مِنْ عُيُونِ المُنُوسَاتِ مُرَاعِيَا	أَقْلَبُ طَرْفِي حَوْلَ رَحْلِي فَلَا أَرَى	55
بَكِينٍ وَفَدَيْنِ الطَّيِّبِ المَدَاوِيَا	وَبِالرَّمْلِ مِمَّا نِسْوَةٌ لَوْ شَهِدْتَنِي	56
ذَمِيمًا وَلَا وَدَعْتُ بِالرَّمْلِ قَالِيَا	وَمَا كَانَ عَهْدُ الرَّمْلِ عِنْدِي وَأَهْلِهِ	57
وَبَاكِئَةً أُخْرَى تُهَيِّجُ البَوَاكِيًا	فَمِمْهَنٌ أُمِّي وَابْتِنَائِي وَخَالْتِي	58

1- Ah! Keşke bilseydim! Ğadâ ağaçlarının yanında genç ve kıvrak develeri otlatarak bir gece daha geçirecek miyim?

2- Keşke kervan Ğadâ ağaçlarının yanından geçip gitmeseydi! Keşke Ğadâ ağaçları da geceleyin kervanla birlikte yürüseydi!

3- Ah keşke yakın olsaydı! Ğadâ ağaçlarının olduğu diyarda ziyaret edilecek ne yerler vardır! Fakat o diyar ne kadar da uzak!

4- Bilmez misin? Ben sapkınılığı bırakıp hidayete sarıldım, İbn 'Affân'ın ordusunda bir nefer oldum.

5- Önceden düşmanlardan uzak bir haldeyken artık düşman topraklarında sabahlar oldum.

6- Zu't-Tabesân adlı yerde Evd diyarındaki arkadaşlarıma ve yakınlarıma duyduğum özlem beni geri çağırdı ancak ardıma dönüp gittim.

7- Özlem beni geri çağırdığında ona iç geçirerek karşılık verdim; (çaresizlik yüzümde görünüp) kınanırım diye yüzümü elbiseme bürüdüm.

8- Kürt diyarları aramıza girmişken diyorum ki; Allah senin iyiliğini versin ey ‘Amr!

9- Allah, savaştan (sağ salim yurduma) dönebilmeyi bana nasip ederse - malım az da olsa- arkamda bıraktığım (ganimetlere) bakacağımı hiç sanmıyorum!

10- Kızım yolculuğumun uzun süreceğini anladığında dedi ki: “Bu yolculuk, ayrılığımız demektir. Öyleyse babam artık yok”.

11- Yemin olsun ki; Hürāsān (zenginlikleriyle) aklımı başımdan alsa bile kapılarından yine uzak dururum.

12- Hürāsān’ın kapılarından bir kurtulursam türlü vaatlerde bulunsanız da oraya bir daha asla dönmeyeceğim.

13- Hayret doğrusu! Nasıl oldu da rıza göstererek, Raḫmetān’ın tepelerinde çocuklarımı bıraktım!

14- Hayret doğrusu! Akşamüzeri (uğursuzluk alameti olarak) solumdan sağa geçtiklerini gördüğüm ceylanların arkamda bıraktıklarımın (ailemin) kahrolduklarını haber vermelerine rağmen...

15- Hayret doğrusu! Üzerime titreyen ve bana karşı nasihatkar olan anne ve babam keşke bana engel olsaydı!

16- Hayret doğrusu! Kimseye danışmadan karar aldığımı gören insanlar nasıl oldu da benim yola koyulmama engel olamadılar!

17- Hayret doğrusu! Sevdiklerim çağrısına nasıl kulak vermedim! Şaşıyorum inadıma, vazgeçişime...

18- Bana ağlayacak birini hatırlamaya çalıştım ancak Rudeyne’nin mızrağı ve kılıcım hariç hiçbir kimse bulamadım.

19- Bir de dizginlerini suya doğru sürüyen güçlü kumral atım... Ölüm ona sulayacak bir kimse bırakmadı.

20- Bir de Sumeyne taraflarındaki kadınlar... Başıma gelenlerden dolayı akşama ermek onlara ağır gelir.

21- Yiğitlerin eliyle ıssız bir araziye yatırılmışım. Ecelimin geldiği yerde mezarımı kazmaktalar.

22- Merv’de ölüm bana göz kırptığında, bedenim güçten düştüğünde ve ölüm vakti geldiğinde...

23- Arkadaşlarıma şöyle dedim: Kaldırın beni! Suheyl yıldızı bana görünürse gözüm açık gitmem.

24- Ey yoldaşlarım! Ölüm yaklaştı. Yüksekçe bir yere durun! Ben birkaç gece (burada) kalacağım.

25- Bir gün yahut gece biraz yanımda kalın! Acele etmeyin! Zira halim ortada!

26- Ruhum (bedenimden) sıyrıldığında kalkın! Vefatım sırasında (Beni yıkamak için hoş kokulu) sedir ağacını ve kefen bezlerini hazır edin!

27- Kabrimi mızrakların uçlarıyla kazın! Elbisemden arta kalan kısmı da gözlerime örtün!

28- Yoldaşlarım! -Allah sizden razı olsun- Genişçe bir yer kazmayı bana çok görmeyin!

29- Beni tutun ve kendinize doğru elbisemle birlikte sürükleyin! Ah! Ben önceden kimseye boyun eğmeyen çetin bir adamdım.

30- Oysa ben savaş atları bile kaçıştığı zaman beni yardıma çağıran kimsenin yanına hızlıca atılırdım.

31- Savaşta rakibime karşı çok sabırlıydım. Amcaoğluma ve yakınlarıma kötü söz söylemekten de uzak dururdum.

32- Kimi zaman beni nimetler içerisinde (eğlenirken) görürdün kimi zaman da soylu atların üzerinde (iş peşinde) görürdün.

33- Kimi zaman da mızrak uçlarının elbisemi parçaladığı kızgın savaş meydanlarının ortasında...

34- Sumejne'nin kuyusunun başına varın! Beyaz parlak tenli (ölüm haberimi) bekleyen kadınlara duyurun!...

35- Beni ıssız bir yerde bıraktığınızı ve rüzgârın üzerimi kumlarla kapladığını...

36- Dostlarım! Kemiklerim çürüyüp paramparça olduktan sonra sakın bana verdiğiniz sözü unutmayın!

37- Muhakkak bazı yakınlarım (ölümünden dolayı) üzüntüye gark olacaklar. Kuşku yok ki bazıları da ardımdan mirasımı bölüşecekler.

38- Beni defnederlerken diyorlar ki: Aman uzak olmayasın! (kalbimizdesin). Bulduğum mekandan (toprağın altından) daha uzak neresi olabilir!

39- Yarının sabahı... Vay benim halime! Gece beni orada (mezarda) bırakıp gittiklerinde, (bir başıma) sabaha erdiğimde ne yapacağım!

40- Hem kendi çabalarım ile kazandığım hem de babadan kalma mallarım başkasının olacak. Oysa daha dün bütün bunlar benimdi!

41- Ah! Keşke bilseydim! Felc'deki Riha'l-Miṣl değişti mi yoksa hala aynı mı duruyor!

42- Kabile topluca orada konakladı ve gözlerinin siyahı solmuş kadınlarını oraya indirdiği zaman

43- Karanlık çökünceye kadar orada salına salına yürürler, bazen lavantaları bazen de papatyaları koklardı.

44- Artık, boylu develeri kuşluk vaktinde çöl tepelerini aşarken maiyetiyle bir başına mı bırakacağım!

45- Kervandakiler 'Uneyze ve Bevlân arasında hızlı ve yorulmak bilmez develeri dizginleyip konakladıklarında...

46- Ah! Keşke bilseydim! Annem ardımdan gözyaşı döktü mü? Sen ölseydin – her ne kadar ağıt tutanlar senin ardından ağlasa da – bende yine de gözyaşı dökerdim.

47- Ölürsem kabirleri dolaş ve seher yağmurlarının suladığı yükseltisiz bir mezar (görürsen) selam ver!

48- Bir mezar ki; rüzgar üzerine paralanmış ipek giysi gibi uçuşup duran toprak yığıştır.

49- İçi çürümüş kemiklerimle dolu, taşların ve toprakların (mezarın) esiriyim artık!

50- Dostum! Eğer Yemen'e yolun düşerse Mâzin ve Rayb oğullarına artık kavuşamayacağımızı söyle!

51- Kervandaki devemin havutunu (semerini) indir! Çünkü o, (üzerinde bincisi görülmediği zaman) ciğerleri dağlayacak, ağıt yakan kadınları gözyaşlarına boğacaktır!

52- Mâzinli kadınların gece vakti dağın tepesine yaktıkları ateşi gördüm. Göz o dağın tepesine dalıp gitmektedir.

53- Hoş kokulu bir tütsüyle tutuşturulmuş ateş... Sedir ağaçlarının gölgesinde susamış güzel gözlü kadınları aydınlatmaktadır.

54- Ben ilelebet evinden uzak, ıssız ve çorak yerde kalan bir garibim. Şu kesin ki; Artık kavuşma yoktur.

55- Devemin üstündeki eşyalarımın bakıyorum da (onlarla) ilgilenecek sıcağanlı kadınların bakışlarını göremiyorum.

56- Reml diyarında yakınarımdan öyle kadınlar vardır ki; eğer beni görselerdi gözyaşlarına boğulurlar, (iyileşmem için) doktorları seferber ederlerdi.

57- Benim nazarımda Reml diyarının ve ehlinin (benimle) ilişkisi kötü değildir. Ben onlara öfkeli bir şekilde de veda etmedim.

58- (O diyardaki yakınarıım) annem, kızlarıım ve teyzemdir. Bir de gözyaşlarına boğulmuş kadınları kışkırtan ağıtıcı...

